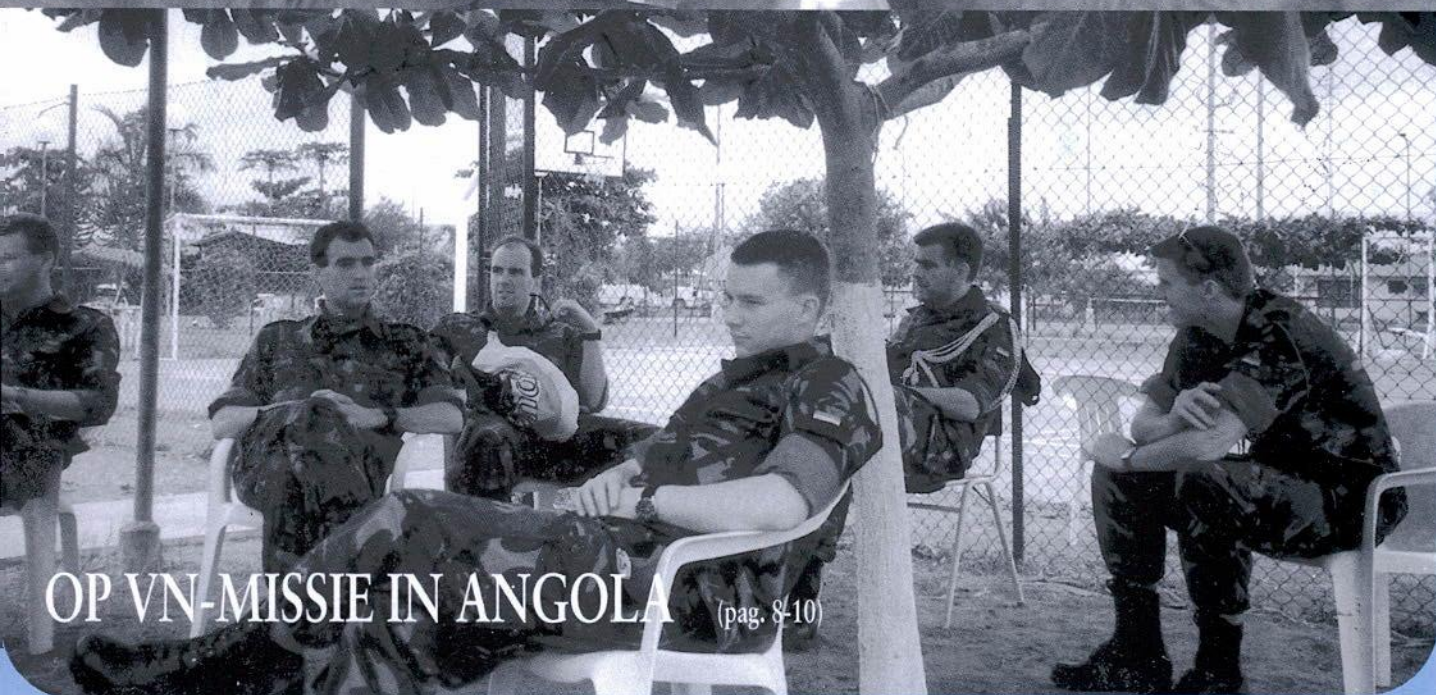

SELECTIE VAN ALLOCHTONE MILITAIREN (pag. 3-6)

OP VN-MISSIE IN ANGOLA (pag. 8-10)

In dit
nummer o.a.:

● 'n Zootje bij de KL? ● Stochelo Rosenberg ● Protest ex-soldaten tegen 27-jarigenmaatregel ● 'Dave' ● Dopingcontroles (poster) ● Ontslag ● Homoseksualiteit en de Amerikaanse krijgsmacht ● Boffen ● Ballon uit het verschiet ● Verslaafd of gewoon gek? ● Veranderen en reorganiseren ● Boeken

nr. 9, september 1993, 32e jaargang
Abonnementsprijs f 15,- per jaar, te
storten op postbankrekening 480414
t.n.v. Hoofdraadsman HGV te Zeist.
Militairen ontvangen het blad op aan-
vraag zonder betaling.

Redactie:

Jan den Boer, Klazien van Brandwijk
Wiltjer, Wim Heij (voorz.), Peter
Samwel, Jos Siersma, Frank Spoelstra,
Jan Sulman.

Vaste medewerkers:

Theo Carree, Arend van Dam, Evert
van Dijk, Gerard van Erkelens, Sabine
Funneman, Cor Hoekstra (CORK),
Pieter de Jager, Tom Janssen, Stef
Kessels, Willy Lohmann, Frits Maas,
Len Munnik, René Nauta, Marco van
Nek, Leonore van Opzeeland, Cor
Out, Tom Pauka, Freek Pol, Rien
Robijns, Karel Roskam, Paul Rutten,
Hans Schonk, Klaas Soesbeek, Jan
Stoof, Wessel Visser, Leon Wecke,
Hans van Wissen.

Eindredactie en vormgeving:

Frank Spoelstra
Redaktiesekretariaat:
Erika Krijt-Leyendekkers
Prepress/Lithografie/Druk:
Brouwer Offset Utrecht b.v.

Adres redactie en administratie:

Bureau Hoofdraadsman,
Coornherthuis, Oranje Nassaulaan 71,
3708 GC Zeist, tel. 03404-20906.

Bijdragen in EGO verschijnen op per-
soonlijke titel en vertegenwoordigen
niet noodzakelijkerwijs de visie van de
redactie of de dienst HGV.

Inhoud

'n Zootje bij de KL?	2
Selectie allochtone militairen	3
Stochelo Rosenberg	7
Op VN-missie in Angola	8
Protest ex-soldaten tegen	
27-jarigenmaatregel	11
'Dave'	12
Dopingcontroles (poster)	14
Vragen staat vrij/puzzel	16
Verslaaf of gewoon gek?	17
In het vizier: Boffen	18
Homoseksualiteit en de	
Amerikaanse krijgsmacht	20
Prikkels: Ontslag	22
Ballon uit het verschiep	23
Veranderen en reorganiseren	24
Boeken	26
Willy Lohmann	28

Foto pag. 19: Gerard van Erkelens

'N ZOÖITJE BIJ DE KL?

De vrijwilligdienende militairen van de Nederlandse krijgsmacht liggen zwaar onder vuur. Nog voor dat het nieuwe - ingrijpende - personeelsbeleid werd ingevoerd viel de 'Berlijnse Muur' en werden er personeelsredukties in het vooruitzicht gesteld. Inkrimpingen van een omvang waar zelfs de meest geharde grenadier het nog benauwd van kreeg. Overigens heel begrijpelijk. Immers de zekerheid van een baan voor het leven was plotsklaps in rook opgegaan. Nauwelijks had men de tijd de eventuele persoonlijke konsekwenties van een en ander tot zich te laten doordringen of men zag zich geplaagd voor een volstrekt nieuwe taakstelling: met onmiddellijke ingang werd de 'vijand uit het Oosten' ingevuld voor een tegenstander die zich 'all over the world' zou kunnen bevinden. Kortom, onrust onder grote delen van het beroepspersoneel.

Een onrust die bij de KL het laatste half jaar eerder is toe- dan afgenomen door verzonden brieven en geponeerde opvattingen door de top van dit krijgsmacht-deel.

- Eind mei stelde de BLS, luitenant-generaal H.A. Couzy, in een inleiding voor de Defensie Leergangen, dat in het nieuwe, kleinere beroepssleger een aantal verworvenheden van de jaren zestig zullen verdwijnen. Een deel van de vermaatschappelijking, die zo typisch is voor de Nederlandse krijgsmacht, zal moeten worden teruggedraaid. Als gevolg van druk vanuit de maatschappij is het beleid de afgelopen jaren 'te slap' geweest. Noodgedwongen - aldus de BLS - zal de afstand tussen maatschappij en krijgsmacht groeien (Nieuwsblad van het Noorden, 28-5-1993).
- Ongeveer tegelijkertijd bepaalde Commandant 1LK, luitenant-generaal M. Schouten, dat, met ingang van 1 juli 1993, door iedere militair van het Legerkorps tijdens *alle* diensten/werkzaamheden het nieuwe gevechtstenuue (met camouflage patroon) gedragen dient te worden, omdat: 'het dragen hiervan het imago van de KL positief zal beïnvloeden'.
- Begin juni ontving iedere vrijwilligdienende militair van de KL een brief van de BLS waarin betrokkene werd verteld dat per 1 september 1993 een verplichte conditieproef werd ingevoerd. Een proef waaraan op termijn (vanaf 1 september 1994) rechtspositionele konsekwenties worden verbonden.

Dat dit soort geluiden de toch al aanwezige onrust onder het personeel niet heeft verminderd merken wij hiervoor reeds op. Vanuit onze zorg voor de mensen in de krijgsmacht menen wij bij deze gedachten en directieven ook een aantal vragen te moeten plaatsen.

Wat mankeert er ineens aan de krijgsmacht, in het bijzonder de KL? Tot voor kort werd deze bij machte geacht - samen met de andere NAVO-partners - het binnen 24 uur naar de Rijn oprukkende leger van het Warschaupact te kunnen opvangen. Heeft de verwording plotsklaps zo toegeslagen dat halsoverkop maatschappelijke verworvenheden moeten worden teruggedraaid, de conditie opgekrikt en het imago (welk imago eigenlijk?) verbeterd?

Is het nu werkelijk ineens zo'n zootje bij de KL geworden of... is er misschien sprake van een personeelsoverschot?

Redactie

Adriaan Bijl (1926-1993)

Op 1 juli jl. overleed, geheel onverwachts, EGO-medewerker Adriaan Bijl. Precies twaalf jaar nadat zijn eerste bijdrage in EGO stond afgedrukt. Het was een artikel naar aanleiding van het overlijden van de Duitse terrorist Sigurd Debus waarbij Adriaan meende het toch een beetje te moeten opnemen voor deze links-radikaal omdat "niemand terrorist wordt vanwege het vak als zodanig, maar uit wanhoop."

Dit artikel schoot menige lezer in het verkeerde keelgat. Een effect dat kenmerkend kan worden genoemd voor meerdere van zijn bijdragen. In ieder geval betrof dat zeker ook zijn laatste artikel ("Moet de landmacht opgaan in de Bundeswehr?", februari 1993), over het

te vormen bi-nationale legerkorps ("alleen al op historische gronden een farce").

Adriaan Bijl was niet iemand waar er dertien van in een dozijn gingen. Integendeel. Als beroepsmilitair viel hij al op door zijn geheel eigen ideeën en gedachten. Ook zijn bijdragen in EGO waren zonder meer apart te noemen. Zijn scherpe, veelal controversiële, kijk op die zaken die hij aanvoerde, hebben het denken van vele EGO-lezers geprikkeld. Met het overlijden van Adriaan Bijl gaat een stukje van de veelvormigheid van EGO teloor.

Redactie

SELECTIE VAN ALLOCHTONE MILITAIREN

“De mensen die hier komen hebben recht op optimale kansen”

De krijgsmacht zou een meer reële afspiegeling moeten zijn van onze multiculturele samenleving. Uitgaande van deze gedachte - waar een breed politiek draagvlak voor bestaat - verscheen enkele jaren geleden het rapport *Allochtonen in de Krijgsmacht* en werd een Coördinatiegroep Integratie Minderheden in de Krijgsmacht ingesteld. Eén van de effecten van deze werkgroep was het aanpassen van de keuring met als doel meer allochtone dienstplichtigen in dienst te krijgen.*

Met het oogmerk meer beroepsmilitairen - bepaalde en onbepaalde tijd uit etnische minderheidsgroepen te werven, ontwikkelde defensie in 1991 een *Plan voor positieve actie*. Het meest recente resultaat van dit plan is dat allochtone militairen bij de KL en Kmar, op basis van vrijwilligheid, een tot de initiële opleiding behorende ‘opstapcursus’ kunnen volgen.

Over de selectie van allochtone beroeps en BBT'ers sprak EGO-redacteur Wim Heij met kol drs P. (Paul) B. van Raay, hoofd Selectie Centrum Koninklijke Landmacht (SCKL) in Hollandse Rading.

Kunt u in het kort iets vertellen over het werk van het Selectiecentrum?

Wij selecteren op jaarbasis circa tienduizend mensen. Dat betreft alle beroeps onbepaalde (KMS'ers en KMA'ers) en bepaalde tijd (KVV'ers en KCV'ers). Daarnaast verzorgen wij ten behoeve van de Directie Dienstplichtzaken op dit moment alle KRO's (Kandidaat Reserve Officieren). Ook een aantal tactische onderofficieren, niet allemaal, want dat laat de capaciteit niet toe. Dat alles wordt gedaan door zo'n vijftig mensen, bestaande uit een commandant, een staf en een aantal testteams die de schriftelijke tests afnemen en psychologische assistenten die de interviews verzorgen. Eén zo'n selectiecyclus bestaat op dit moment uit een psychologische testbatterij, te weten een aantal schriftelijke tests, een persoonlijkheidsvragenlijst, een capaciteitentest en een interview van ongeveer drie kwartier tot een uur, gebaseerd op een aantal criteria. Dit alles mondt uiteindelijk uit in een voordracht aan de afdeling PV (Personeel Voorziening) met een kwalificatie van weinig risico, matig risico of veel risico. Wij stellen dus niet aan, wij stellen ook niet vast, wij spreken ons alleen uit over de mate van risico. De praktijk laat zien dat alleen mensen met weinig en matig risico worden aangesteld.

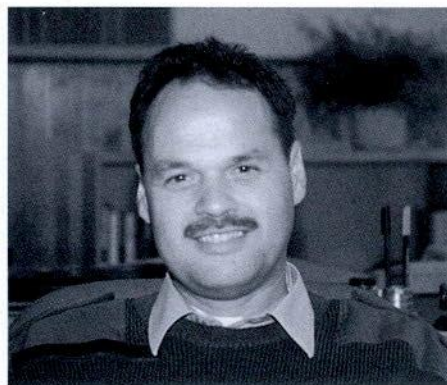
Op jaarbasis passeren zo'n tienduizend mensen uw centrum, dat is nogal wat. Hoeveel worden daarvan uiteindelijk aangesteld?

Dat varieert per categorie en dat hangt er ook sterk van af of de medische

keuring al of niet vooraf gaat aan de psychologische keuring. In z'n algemeenheid gesproken blijft ongeveer de helft over.

■ Kansarme jongeren

Uit welke groep van de samenleving se-

Kol drs P.B. van Raay, hoofd SCKL in Hollandse Rading

lecteert uw centrum op dit moment en zal dat door het wegvallen van de opkomstplicht in de nabije toekomst een andere groep gaan worden?

Dienstplichtigen hebben in het algemeen een hoge vooropleiding en veel mogelijkheden om op te leiden. Bij de beroeps bepaalde tijd, die wij nu gaan aanstellen op een kort contract, verwachten wij eigenlijk dat we gaan putten uit het reservoir van kansarme jongeren. Dat betreft zowel autochtone als allochtone kansarme jongeren. Jongelui dus met een niet afgemaakte schoolopleiding of helemaal geen schoolopleiding, mensen die momenteel moeilijk aan de bak komen, mensen die soms jarenlang in het circuit zitten van weinig werk, uitkering, enz. Wij verwachten dat dat de categorie zal worden waaruit wij, met name voor de laag-gekwalificeerde functies, zullen moeten gaan putten. En dat legt nogal een druk op onze selectie.

Bij de dienstplichtkeuring kon je iedereen terzijde schuiven die je niet nodig had om uiteindelijk zo ongeveer dertig procent gezonde lieden, qua lichaam en geest, over te houden. Je zult straks misschien wel te maken krijgen, wanneer het tegen zit, met een 1 op 1 situatie. Dan zul je moeten kijken of iemand die niet geschikt is voor de ene functie misschien wel geschikt is voor een andere. Of welke opleiding zal iemand nog moeten gaan volgen om wel geschikt te zijn voor een functie.

Kortom, er zal vanuit een heel andere invalshoek gewerkt moeten gaan worden. Uiteraard zal dit alles geschieden in nauwe samenwerking met COKL (Commando Opleidingen Koninklijke Landmacht) en de afdeling PV. Ik denk dat we er nog lang niet mee klaar zijn

hoe we dat zullen gaan aanpakken. Wat wel duidelijk is, en dat is geen nieuws, is dat je je eisen substantieel zal moeten verlagen.

In het verleden had je dienstplichtigen die opkwamen met een HTS-opleiding, die je alleen maar hoefde te leren rijden en je had, bij wijze van spreken, een chauffeur/radiotelefonist die in noodgevallen zijn baas kon waarnemen en dat ook veelal perfect deed. Straks krijg je misschien alleen maar iemand die kan rijden of iemand die alleen maar de radio kan bedienen, dat

zou weleens de konsekwentie kunnen gaan worden van het moeten putten uit de groep kansarme jongeren. Het zou ook weleens vergaande gevolgen kunnen hebben voor het kader. Straks zul je misschien bij een opdracht meer moeten vertellen dan 'regel het maar', en zal men aanzienlijk meer tekst en uitleg moeten geven over wat er moet gebeuren, hoe het gedaan moet worden en wanneer, enz. Het zal een heel andere druk op onze organisatie gaan geven. Overigens niet alleen een grote uitdaging voor met name de landmacht, maar ook een heel boeiende, zeker vanuit selectie-oogpunt gezien.

■ Minimum-nivo

In het 'Plan voor positieve actie' wordt

gesteld dat de KL en de Kmar min of meer overeen moeten komen met de samenstelling van de Nederlandse bevolking. Op uw selectiecentrum wordt de psychologische selectie uitgevoerd. Hoe doet u dat? Met welke middelen en methoden?

In het 'Plan voor positieve actie' staat dat beroepsmilitairen zichzelf bekend moeten stellen als zijnde afkomstig uit een etnische minderheid om in aanmerking te komen voor de in dit plan genoemde regelingen. Daarbij worden diverse categorieën gehanteerd, zoals vluchtelingen met een A- of B- status, Molukkers, Turken en Marokkanen uit de tweede of derde generatie, Surinaamse of Antilliaanse afkomst, enz. Iemand moet dus van tevoren aangeven dat hij behoort tot één van die ca-

tegorieën. Als betrokkene dat doet, dan wordt hem de normale procedure afgenomen. Zoals ik zoëven al vertelde bestaat die uit een testbatterij, schriftelijk werk en een interview.

Blijkt uit de normale procedure dat hij het niet haalt (ik praat over hij maar bedoel steeds hij of zij), dan wordt er naar een bepaald nivo gekeken. Samen met COKL is er getracht een minimum-nivo vast te stellen om een opleiding binnen de KL te kunnen volgen. Aanvankelijk gingen wij uit van vierde of vijfde klas lagere school, maar inmiddels hebben we dat enigszins bijgesteld en eisen nu dat iemand Nederlands moet verstaan en begrijpen en dat er mogelijkheden zijn dat iemand die zogenoemde opstap-cursus met goed gevolg kan doorlopen. Met andere middelen, via een aanvullend selectie-circuit, gaan wij na of deze persoon voldoende capaciteiten heeft.

■ Selectiecriteria

Hoe komt u aan de selectiecriteria?

Die worden ons opgedragen. Wij krijgen een functieprofiel aangedragen door de Directie Operatiën Koninklijke Landmacht (DOKL), waarbij wordt gesteld dat die en die funktionaris er zo moet uitzien, in de zin van dat en dat moet hij kunnen. Wij vertalen dat vervolgens in een selectie criterium.

Overigens is er op dit moment een werkgroep indeling KL bezig met het bestuderen en uitwerken van de nieuwe, aan de BBT'ers te stellen eisen, die er nogal anders uitzien als nu. Dat klinkt wat technisch, maar ik zal het toelichten.

Als we zeggen dat iemand naar de KMS gaat, dan moet hij minimaal een opleiding hebben op LBO-C-nivo anders kan hij die opleiding niet volgen. Iets anders is wanneer gesteld wordt dat iemand voor een functie stabiel moet zijn, voldoende flexibel, doorzettingsvermogen hebben, enz. Dat soort kenmerken halen we er via persoonlijkheidstesten uit en, afhankelijk van de scores, stellen wij vast of iemand aan de voor de functie gestelde eisen voldoet of niet. Op basis van jarenlang onderzoek kunnen we dat voor nagenoeg alle functies redelijk betrouwbaar vaststellen. Dat verschilt overigens voor mannen en vrouwen, dat verschilt voor functies onderling, en dat zou ook per etnische categorie kunnen verschillen. Je hoeft dus niet overal dezelfde persoon voor te hebben.

U hebt er impliciet al iets over gezegd, toch stel ik de vraag voor alle duidelijkheid. Zijn nu de selectiecriteria voor allochtonen en autochtonen dezelfde, of niet? Zo nee, waar zitten dan de verschillen?

In principe beginnen we ermee dat iedereen dezelfde procedure doorloopt. Wanneer aan het einde van de procedure iemand kenbaar maakt dat hij tot een etnische groep behoort of wanneer wij denken dat iemand ertoe behoort en wij betrokkene dat rechtstreeks vragen en het antwoord is ja (wanneer hij ontkent dan houdt het op), dan krijgt iemand, via het aanvullend circuit, als het ware een herkansing. Bij dat andere circuit

[Handwritten text in a stylized, cursive script, likely a parody or a specific dialect.]

[Handwritten text in a stylized, cursive script, likely a parody or a specific dialect.]

gelden andere criteria, kijken we op een andere manier. Heel veel gedrag is cultuurgebonden en het zou onredelijk zijn om het gedrag van de ene cultuur naadloos te transplanteren naar de andere. Immers naar de grond kijken, een hand geven, enz. hebben in de diverse culturen een volstrekt andere betekenis.

■ 'Voordeel schutter'

U werkt met taaltoetsen, persoonlijkheids- en capaciteitentests. De resultaten - indien laag - behoeven, vanwege taalproblematiek en andere cultuur, niets te zeggen over de geestelijke vermogens van betrokkene. Dat is bij u en uw mensen niet alleen bekend, sterker nog, er wordt van u verwacht dat u er rekening mee houdt in verband met het eventueel volgen van een zogenoemde 'opstapcursus'. Toch lijkt mij een en ander minder gemakkelijk dan het klinkt, want het interpreteren van testresultaten is op zichzelf al lastig, laat staan die van mensen die moeite hebben met de tests, niet omdat ze dom zijn maar omdat ze de tests niet begrepen. Kunt u daar nog iets meer over zeggen?

Laten we allereerst stellen dat we altijd 'voordeel schutter' hanteren. Zelfs bij de geringste twijfel gaat iemand er doorheen, die afspraak hebben we gemaakt. De mensen die hier komen hebben recht op optimale kansen. We hebben immers tijdens de opstapcursus en de opleiding nog voldoende mogelijkheden om vast te stellen of het gaat of niet. Dan moet het daar maar gebeuren.

Is dat ruimhartige beleid nu gebaseerd op het koste wat kost een bepaalde kwantiteit halen of op grond van het feit dat, juist omdat het interpreteren, het wegen, zo lastig is dat je alles op alles wilt zetten om te voorkomen dat je mensen onrecht aandoet?

Volledig het laatste (met nadruk). Als commandant en als psycholoog ben ik de mening toegedaan dat je de mensen maximaal recht moet doen. Wij vinden dat je zo met mensen behoort om te gaan.

Aan ons centrum zijn geen taalkundigen verbonden, wel psychologen die bijgeschoold zijn en worden (door de Anne Frank-stichting) om cultuurverschillen te onderkennen, zodat de mens die hier

komt zo optimaal mogelijk tot zijn recht komt. Die bijscholing betreft overigens niet alleen de psychologen maar geldt voor al het personeel dat, hier op het centrum, te maken heeft met mensen afkomstig uit etnische groepen.

Dan hebben we hier nog een psycholoog die zich daadwerkelijk over iedere persoon afkomstig uit een etnische groep buigt, al die resultaten nog weer een keer zelfstandig weegt, ondanks het feit dat anderen dat ook al gedaan hebben. En uiteindelijk vindt daar nog weer overleg over, waar ik persoonlijk bij betrokken ben. Ik ben van mening dat wij bijzonder zorgvuldig werken.

Helaas zijn er betrekkelijk weinigen die voor allochtoon door willen gaan. Onze uitstraling op de markt is kennelijk nog steeds die van 'de krijgsmacht zoekt alleen maar blanke mannen met een bepaalde vooropleiding'. Dat zal bij de werving van BBT'ers wellicht anders komen te liggen.

■ Taaltoetsen

U merkte zoëven op dat er aan uw centrum geen taalkundigen zijn verbonden. Toch mag ik aannemen dat u wel werkt met taaltoetsen.

Zeker wel. Wij hebben op dit ogenblik de CITO-toets voor anderstaligen nog in gebruik, daar wordt ook op de indelingsraden (bij de dienstplichtigen) mee gewerkt. We zijn daar niet helemaal gelukkig mee en zijn op zoek naar andere toetsen.

In die taaltoetsen zitten ook inzicht-vragen. Maar het al of niet uit de voeten kunnen met dit soort vragen is heel erg afhankelijk van het schoolstelsel dat iemand gevolgd heeft en dat is in elk land weer anders. Het schoolstelsel in ons deel van de wereld is sterk toegesneden op het verwerven van inzicht, maar dat ligt in landen als

Turkije en Marokko misschien wel tota anders.

Wij zijn ons dat terdege bewust. Wij hebben voldoende kennis in huis om de opleidingen, zoals die in andere culturen/landen wordt gegeven, te evalueren. Wij weten, simpel gesproken, dat mensen in het Westen vaak spelen met lego, in structuren praten en denken, enz. Zaken die je ook terug ziet komen in toetsen. Wij weten ook dat een Berber uit Marokko in heel andere grondvormen en systemen denkt. Het is dan ook o.a. daarom dat wij regelmatig die kennis laten evalueren en bijstellen door de Anne Frank-stichting die zich daar druk mee bezig houdt. Die CITO-toets is ook niet gebaseerd op zulk soort kennis. Juist bij de beoordeling van dit soort resultaten komt het 'voordeel schutter'-principe sterk om de hoek kijken. Nogmaals, ik zeg niet dat het allemaal zo eenvoudig is. Je komt bij dit soort vragen al snel bij de legitimiteit van zo'n selectie. Is die man of vrouw in staat een functie uit te oefenen die wij willen? Als iemand hier door de 'selectie' (omdat het om een andere selectie gaat plaats ik het woord selectie tussen aanhalingstekens) heen komt, dan achten wij betrokkene in staat de opleiding te volgen (eventueel met behulp van de opstapcursus) en, uiteindelijk, het basiswerk op het basisniveau te verrichten. Daar gaat het om.

■ Aantallen halen

Defensie streeft ernaar dat de krijgs-

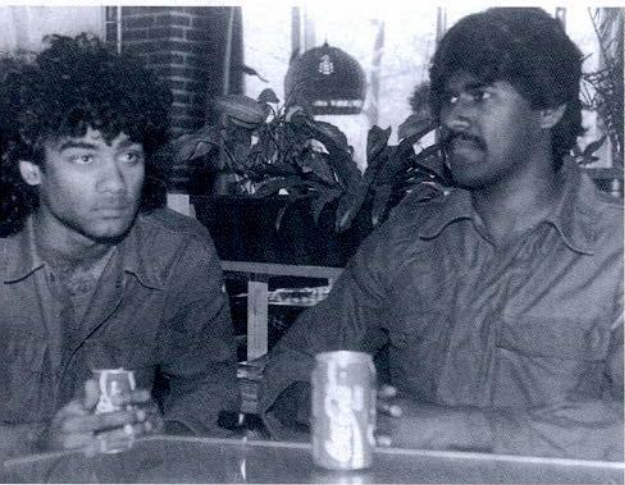

FOTO WIM HEIJ

macht een afspiegeling wordt van onze pluriforme samenleving. Een bepaald percentage van de krijgsmachtpopulatie moet worden gevormd door allochtonen. Staat zo'n opgelegde quotering (ik meen zo'n zeven procent) op gespannen voet met de door uw centrum gehanteerde criteria? Anders gezegd: rommelt u wat met de criteria, doet u water bij de wijn, om het beoogde aantal te halen?

'Rommelen met de criteria' of 'water bij de wijn doen' vind ik onjuiste omschrijvingen. Eenvoudig gesteld ben ik uitvoerder en behoeft mij niet veel gelegen te laten aan het door de politiek genoemde percentage. Ik kijk gewoon naar de criteria waaraan iemand moet voldoen. Komt het aantal personen, dat volgens ons in staat moet worden geacht de opleiding te volgen en als zodanig te gaan functioneren bij de KL, in de buurt of overeen met het door de politiek voorgestane aantal, dan vind ik dat prima, is dat niet zo, dan zit ik er ook niet zo mee. Voorlopig werken we zoals we werken. Moeten we wel naar de aantallen kijken, dan hoor ik dat wel. Overigens is het zonneklaar dat we die aantallen niet halen.

De KL en de Kmar hebben zich verplicht om tussen 1990 en 1993 resp. 211 en 32 allochtone beroepsmilitairen te laten instromen. Aan deze kwantitatieve opdracht (het halen van het aantal) is ook nog een kwalitatief aspect verbonden: deze aantallen moeten evenredig worden verdeeld over de verschillende niveaus. De periode is bijna voorbij. U zegt dat we die aantallen niet halen. Wat kunt u, iets concreter, zeggen over de resultaten?

Laat ik mij iets genuanceerder uitdrukken. Misschien halen we het wel, maar we weten het niet omdat de mensen zich officieel niet als zodanig willen laten aanmerken. Wij kennen een heleboel mensen waarvan wij, op grond van objectieve criteria, zeggen dat die behoren tot een etnische minderheid, die dat niet wensen te zijn en wel degelijk in onze organisatie rondlopen. Er lopen toch talloze Surinaamse, Antilliaanse, Turkse en Marokkaanse mannen en vrouwen in de krijgsmacht rond die opleidingen hebben gevolgd en functies uitoefenen omdat ze het gewenste vooropleidingsniveau hadden. Die maken zich hier op ons selectiecentrum, uit zichzelf, niet kenbaar als behorende tot een etnische minderheid. Er bestaat dus een groot verschil tussen het aantal dat zich officieel als zodanig meldt en het daadwerkelijke aantal dat in de krijgsmacht werkzaam is. Wanneer ik zeg dat we die aantallen niet halen, dan bedoel ik dus de officiële aantallen.

Voor alle duidelijkheid: iemand komt, bij tekortschieten, alleen maar in aanmerking voor die zogenoemde opstap-cursus als hij kenbaar maakt daar een beroep op te willen doen omdat hij tot een etnische minderheid behoort. Dat wordt betrokkene toch wel duidelijk verteld?

Natuurlijk, we benadrukken dat zelfs wel. Zoals we ook duidelijk aangeven

dat men tijdens de opleiding alsnog kan insteken voor een dergelijke cursus. Het is dus niet zo, dat wanneer men aanvankelijk nee gezegd zou hebben, het vervolgens ook niet meer mogelijk zou zijn. Betrokkene kan ieder moment kenbaar maken daar voor in aanmerking te willen komen.

Over het al of niet halen van de beoogde aantallen valt dus weinig te zeggen?

Met betrekking tot de beroeps is dat zeker zo. Ten aanzien van de dienstplichtigen ligt dat aanzienlijk eenvoudiger. Die worden bij binnenkomst gevraagd waar hun ouders geboren zijn, waar ze zelf geboren zijn, enz. Tevens wordt hen gevraagd 'wil je in aanmerking komen voor'. Indien men daar belangstelling voor heeft, dan worden deze jongens door psychologen op de indelingsraden apart genomen. De quota komen dan ook uit het dienstplichtigenbestand en niet uit dat van de beroeps.

■ Sociale taak

Nog behoefte aan een laatste opmerking?

Wanneer er gesproken wordt over allochtonen, dan heb ik daar moeite mee. Zelf hanteer ik, in dit verband, liever de term minderheden, dat kan dan zowel autochtonen als allochtonen betreffen, maar ook homoseksuelen en vrouwen. Ik denk dat in beginsel iedere categorie die we in de maatschappij aantreffen een

evenredige vertegenwoordiging verdient in de krijgsmacht. Dat om te beginnen. Daarnaast denk ik dat we ook een sociale taak hebben, naar de maatschappij toe. En wel de taak om mensen die dreigen buiten de boot te vallen, om welke reden ook, op te vangen, te begeleiden en te voorzien van de nodige instrumenten om, later, toch nog enigszins een plek in die samenleving te verwerven. Doen we dat niet, dan creëren we een onderlaag van mensen die ons, op z'n zachtst gezegd, veel hoofdbreken zal gaan kosten. Daar mogen we best een actief beleid in voeren.

Ik vind dat heel belangrijk, niet alleen met betrekking tot selectie, maar in z'n algemeenheid: Hoe ga je om met mensen en wat vind je je taak en functie in deze maatschappij? In die zin heeft de krijgsmacht heel nadrukkelijk en uitdrukkelijk een functie. Ik ga niet zover dat ik zeg: de krijgsmacht moet een maatschappelijk opleidingsinstituut worden. Er moet wel degelijk een functie aan vast zitten, maar het mag best wel iets meer zijn dan het nu is.

Bedankt voor het gesprek.

Wim Heij

* Zie het artikel *Nieuwe dienstplichtkeuring nog geen maatwerk voor allochtonen* van Karen Heij (EGO, oktober 1992).

STOCHELO ROSENBERG

In de voetsporen van Django Reinhardt

Wanneer er ooit een Europees musicus is geweest, die er in slaagde een volstrekt eigen plaats in de zeker toen nog volledig door Amerikanen gedomineerde jazzwereld te veroveren, dan was het wel Django Reinhardt, de Frans-Belgische zigeunergitarist. In een tijd dat de gitaar in de jazz als solo-instrument nog maar nauwelijks iets voorstelde, kwam hij met een zeer persoonlijke stijl naar voren en verwierf zich al voor de Tweede Wereldoorlog aanzienlijke faam met de Hot Club De France, waarvan ook violist Stephane Grappelli deel uitmaakte.

Django werd als een absoluut virtuoos gezien, hetgeen des te verbazingwekkender was, wanneer men bedenkt dat hij door een woonwagenbrand ernstig was gehandicapt. Hij kon namelijk van zijn linkerhand pink en ringvinger nauwelijks gebruiken en ontwikkelde dienvolgens een geheel afwijkende vingerzetting, die mede bijdroeg aan zijn unieke sound.

Django Reinhardt is helaas niet oud geworden. Hij overleed in 1953 op 43-jarige leeftijd, maar zijn impact was en is nog steeds enorm. Dat blijkt wel uit het feit dat de markt de laatste jaren overstroomd wordt met CD's die in het idioom van de zigeunerswing zijn opgenomen. Namen als Bireli Lagrene, Fapy

Lapertin en Angelo Debarre zijn in redelijk korte tijd bekend geworden.

■ Wonderkind

Maar de meeste roem lijkt momenteel toch weggelegd voor de uit een Brabantse zigeunerfamilie afkomstige gitarist Stochelo Rosenberg.

Hij werd op 19 februari 1968 geboren en begon op 10-jarige leeftijd met de gitaarstudie, nadat vader en grootvader hem het goede voorbeeld hadden gegeven. Ook de jonge Stochelo bleek over het nodige talent te beschikken, want reeds twee jaar later verscheen hij als 'wonderkind' in een paar jazzclubs en was zelfs in het televisieprogramma *Stuif Es In* te bewonderen.

Daarna werd het echter stil rond hem, hetgeen overigens niet betekende dat hij de gitaar vaarwel had gezegd. Integendeel, samen met zijn neven Nour'che en Nonnie vormde hij een trio dat binnen de zigeunergemeenschappen van Nederland, België, Frankrijk en Duitsland letterlijk op handen werd gedragen.

Het zou echter tot 1989 duren vooraleer hij weer in het openbaar optrad. Dat was op het beroemde Django Reinhardt Festival te Samois-sur-Seine in Frankrijk, waar hij een sensationeel concert gaf.

■ Stroomversnelling

Daarna kwam de zaak in een stroomversnelling en in 1990 verscheen zijn eerste CD 'Seresta'. Deze schijf sloeg in als een bom en wist iedereen te overtuigen van het immense talent van Stochelo.

Het is intussen wel duidelijk geworden dat Stochelo Rosenberg niet van plan is zich uitsluitend te beperken tot het Django-genre.

Django Reinhardt

Immers, voor zijn tweede CD 'Gipsy Summer' breidde hij zijn trio met diverse musici, onder wie fluitiste Ellen Helmus, uit en dit bood hem de mogelijkheid uit wat ander repertoire te putten. Met zijn medemusici kwam Stochelo tot een dermate fraai klinkend resultaat, dat hij voor 'Gipsy Summer' in 1992 een Edison in ontvangst mocht nemen.

Op zijn onlangs verschenen CD 'Impressions' borduurt hij op dit stramien voort en zijn zelfs flamenco invloeden te horen. Ik hoop echter wel dat Stochelo Rosenberg de zigeunertraditie trouw blijft en niet, zoals zijn al even begaafde collega Bireli Lagrene, het spoor volledig bijster raakt.

■ Wereldniveau

Voorlopig wijst nog niets in die richting en kunnen de liefhebbers van akoestische zigeunerswing gerust zijn.

Inmiddels is Stochelo Rosenberg wel top of the bill geworden en geeft hij concerten over de hele wereld. Het trio heeft zelfs een dermate grote naam opgebouwd, dat Stephane Grappelli hen persoonlijk uitnodigde om zijn 85-ste verjaardag, die onlangs met een groot concert in de Carnegie Hall te New York werd gevierd, luister bij te zetten. Ook in Nederland zijn de heren regelmatig te zien en te horen, want in september '92 zijn ze gestart met een theatershow die hen langs vele podia brengt.

Een ander hoogtepunt was ongetwijfeld hun optreden tijdens het North Sea Jazz Festival 1993. Allemaal activiteiten die nog eens ten overvloede bewijzen dat Stochelo Rosenberg momenteel algemeen wordt gezien als de gitarist die de grote traditie van Django Reinhardt op een moderne manier kan voortzetten.

Theo Carree

FOTO: PATRICIA STEUR

DISCOGRAFIE STOCHELO ROSENBERG

'Seresta' Hot Club Records HCRCD 59
'Gipsy Summer' Dino DNCD 1324
'Impressions' Dino DNCD 11265
'Live at the North Sea Jazz Festival' Polydor 519 446-2

OP VN-MISSIE IN ANGOLA

“Daarvoor wilde ik niet doodgaan...”

In het onderstaande vraaggesprek komt Norbert Moerkens, 29 jaar en LuA-kapitein in Ede, aan het woord over zijn ervaringen in Angola. Hij is nog maar pas terug uit het oerwoud en derhalve is zijn relaas bijzonder aktueel. EGO-redacteur Jan Sulman sprak met hem.

Hoe vond je het plotseling naar Angola te moeten?

Het kwam zeker niet plotsklaps uit de lucht vallen. Al eerder was er sprake van uitzending naar Angola. Maar ik heb er geen moment een probleem van gemaakt. Misschien komt dat wel omdat ik als kind veel in het buitenland - ook in Afrika - heb gezeten en ook geen vrouw en kinderen thuis achter heb hoeven laten. Dat laatste maakt het voor veel collega's wellicht anders. De enige die ik thuis liet was mijn vriendin, dochter van een marinier en derhalve van huis uit wel wat gewend.

Eigenlijk was het allang een wens van me om in VN-verband uitgezonden te worden. Iets willen betekenen in militair verband. Daarom ben ik indertijd in het leger gegaan.

Als je het hebt over 'iets betekenen', maakt het je dan nog uit of het om vechten gaat of om een voedseltransport naar hongerende mensen?

Het gaat me méér om het doel dan de aktiviteit. Het doel van je missie ver-

schaft zin aan je aktiviteit. Overigens betekent dat ook de mogelijkheid van vechten. Als je dat niet wilt of kan, is militair zijn het verkeerde vak.

Je bent op het Centrum voor Vredesoperaties (CVV) opgeleid. Hoe was de voorbereiding daar op de VN-missie in Angola.

De kwaliteit van je voorbereiding is pas achteraf goed te beoordelen.

We behoorden tot de eerste opleidingslichting van het CVV. Er was geen ervaring en derhalve ontbrak het inzicht in de specifieke eisen voor Angola. Het geheel kenmerkte zich door onzekerheid. Het was allemaal nogal warrig. Vanzelf was het aardig te weten welke tropische ziekten je allemaal kon krijgen. Op lokatie kwam ik er echter achter dat er niet overal artsen zijn en dat het handig is dat je ook zelf een noodinfuus aan kan leggen. Het kan dan gaan om het leven van jezelf of dat van je maat. Voor de toekomst moet het CVV vooral praktischer worden.

Met Engels red je het niet in het oer-

woud. Elementair Portugees moet je kennen om daar te kunnen communiceren. Ook is het van belang welke vruchten je kunt eten en van welke planten je per sé af moet blijven. Het kunnen slachten van een kip of een geit is eveneens van groot belang. In een aantal opzichten valt er veel te leren van de opleiding tot commando of marinier. Het kan immers om overleven gaan.

■ Vroegere kolonie

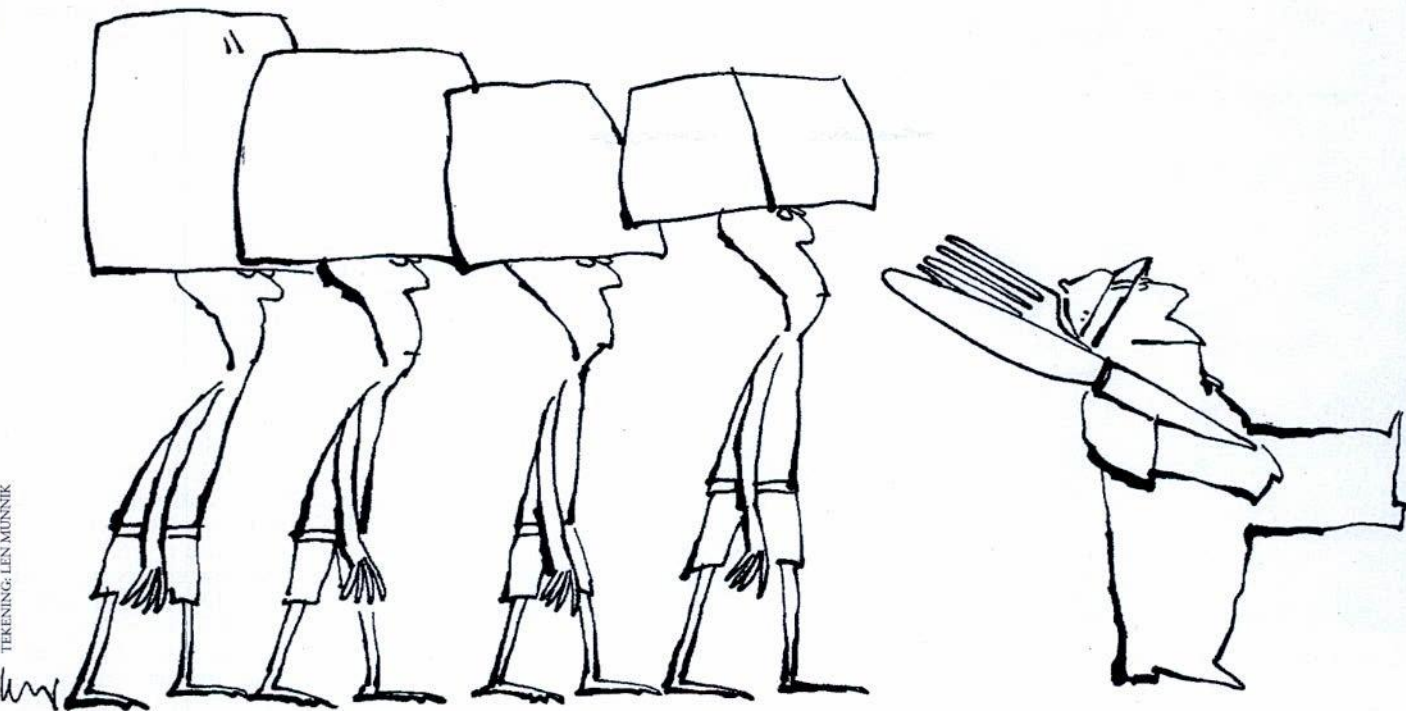
Vertel eerst eens iets over het doel van de VN-activiteiten in Angola en over het land zelf.

Angola is een vroegere kolonie van Portugal en ligt in het zuiden van Afrika. Het heeft zich moeten 'bevrijden' van de koloniale druk. De belangrijkste bevrijdingsbeweging was het NPLA. Het vertrek van de Portugezen in de jaren zeventig, na 16 jaar oorlog, betekende echter nog geen vrede. Het door Moskou, tijdens de Koude Oorlog, gesteunde NPLA kwam aan de macht. De aanhang van deze regeringspartij was voornamelijk te vinden in de grote steden. Op het platteland had het door Amerika en Zuid-Afrika gesteunde Unita de meeste aanhang. Een burgeroorlog met enorme wreedheden bleef niet uit, waarbij jarenlang Cubaanse troepen streden aan de kant van het NPLA. In feite ging het om een stammenoorlog die escaleerde als gevolg van de Oost-West tegenstellingen. Na het beëindigen van de Koude Oorlog konden ook hier de wapens worden neergelegd. Door toedoen van de VN werden verkiezingen mogelijk. Het veilig stellen daarvan behoorde tot de belangrijkste doelstellingen van mijn missie, evenals het begeleiden van het bestuurlijk proces daarna.

Overigens is Angola potentieel een rijk land. Er is olie en goede landbouw-

Dag van aankomst: wachten op wat komen gaat.

grond. Ook worden er diamanten gevonden en zijn er rijke visgronden. Bekend is bijvoorbeeld de Angolakoffie. De Portugezen hebben het land volkomen verpauperd achtergelaten.

Armoede, weinig infrastructuur en nauwelijks mogelijkheden de eigen rijkdommen zelf te exploiteren.

Hoe was het toen je in Angola aankwam?

Nadat we in de hoofdstad Luanda aankwamen, werden we door de S3 door middel van briefings van de situatie ter plaatse op de hoogte gesteld en kregen we te horen wat er konkreet de komende tijd van ons werd verwacht. Het betekende ook mijn eerste kennismaking met een bont gezelschap van militairen uit maar liefst 16 landen.

Ik noemde de S3, een Canadees. Eigenlijk was hij toegevoegd aan een Nigeriaan. Betrokken officier had de functie van S3 toegewezen gekregen van een andere Nigeriaan, een generaal, die tevens commandant was van de gehele VN-missie. Beiden blonken echter uit door een gebrek aan vakbekwaamheid. Ze kenden geen enkele betrokkenheid bij het doel van de VN-werkzaamheden. Integendeel zelfs. Ze gedroegen zich als ware goden, lieten zich graag met de auto door de stad rijden om goed door de plaatselijke bevolking gezien te worden. Iedereen moest dan gauw opzijspringen om niet overreden te worden. De indruk werd gewekt dat ze slechts geïnteresseerd waren in sex en geld. Overigens waren er wel meer - vooral militairen uit derde wereld landen - die zich anders manifesteerden dan uitsluitend met noble intenties.

Vanuit New York was er - voor ons gelukkig - een Nieuw-Zeelandse kolonel aangewezen als een soort 'second'. In ieder geval had de Nigeriaanse generaal geen vat op hem. De Nieuw-Zeelandse, een adequaat officier, maakte ervan wat

er van te maken viel en hij schoof genoemde Canadees naar voren om het werk van S3 te doen. De Afrikanen wekten echter geen enkele indruk zich gepasseerd te voelen. Immers, in dezelfde tijd dat anderen hun werk deden, konden zij andere dingen doen. Je begrijpt dat dit soort internationale samenwerking op militair gebied mijn ogen heeft geopend en een enorme frustratie heeft betekend.

Wat betekent dat voor het vertrouwen van de plaatselijke bevolking in de VN-operaties?

Geloof me, dat vertrouwen is er niet. Overigens heeft dat met wel meer zaken van doen. Laat ik het samenvatten met een aantal steekwoorden: bureaucratisch, geen effectiviteit, geen mandaat en geen mentaliteit.

■ Artsen zonder grenzen

Wat werd jouw bestemming en wat moest je daar doen?

Ik vertrok naar Huambo, een regiohoofdstad, en vandaar verder naar mijn 'outstation'. Het betrof een gehucht, Cambandua, midden in het oerwoud. Het was, net als het grootste gedeelte van het binnenland, Unitagebied. De bedoeling was het rijden van patrouilles. Daarnaast was het zaak om het overleg tussen de partijen gaande te houden. Daartoe hadden we echter maar weinig middelen. Taalachterstand en cultuurverschillen waren vanzelf niet de beste voorwaarden voor een optimale communicatie. Overigens was de vertegenwoordiging van het NPLA door de Unita-aanhang weggestuurd, zodat we daar niet veel mee van doen kregen. Ook moesten we afspraken maken over gebieden, het inleveren van wapens e.d.

Deden ze dat dan?

Het enige dat we binnenkregen was oud spul dat nauwelijks meer te gebruiken

viel. Verder was het bepaald niet ongevaarlijk. Tijdens één van onze patrouilles stuitten we op een wegblokkade. Op dat moment kreeg ik een geladen geweer tegen mijn hoofd gedrukt. Ik kan je verzekeren dat zoiets indruk maakt. Gelukkig is het goed afgelopen. Anderen waren minder fortuinlijk. Er werden nogal eens mensen vermoord. Zeker als er weer een groep plunderende militairen langs kwam, was het voor de lokale bevolking maar het best wegwezen. Al met al ben ik ongeveer anderhalve maand in Cambandua geweest.

Wat betekende het verblijf daar voor jezelf?

Je moet je realiseren dat we ter plaatse slechts met twee VN-ers waren. Mijn maat was een collega uit Jordanië. Hoewel ik op hem bouwen kon en goede herinneringen aan hem heb, zag ik de hele dag uit naar mijn Hollands uurtje. 's Avonds om een uur of acht was er een mogelijkheid via de radio met landgenoten elders in Angola te praten. Nooit gedacht dat 'eigen' taal zo belangrijk voor je kon zijn. Je werd in dat uurtje ook wat bijgepraat over nieuwsfeiten en andere wetenswaardigheden.

Bij de plaatselijke bevolking moet je niet om objectieve informatie komen. Ze zijn volslagen afhankelijk van een kleine toevallige bovenlaag die een absolute macht heeft. Er valt op die manier niets anders te doen dan napraten! Steeds opnieuw was er sprake van gemanipuleerde onbetrouwbaarheid. Samen met het isolement maakt dat een verblijf in het Angolese binnenland zwaar.

Voor een instelling als 'Artsen zonder grenzen' heb ik tijdens mijn verblijf in Angola enorm respect gekregen. Het is ongelooflijk wat een werk door die mensen wordt verricht. We hebben ze een keer kunnen helpen bij het herstellen van een brug. Ik vind het nog steeds één van mijn meest zinvolle activiteiten daar.

Norbert Moerkens: even bijkomen in Zimbabwe.

■ De zin van de VN

Na zes weken Cambandua, wat gebeurde er toen?

In januari dichtte het NPLA zich goede kansen toe om definitief af te rekenen met Unita. In ieder geval begonnen ze opnieuw met uitgebreide oorlogshandelingen. Het besluit werd toen genomen om de 'blauwe baretten' terug te trekken uit het oorlogsgebied. In ons geval viel dat echter niet mee. Van de ene dag op de andere werden we met kapmessen, knuppels en ander materieel bedreigd door de plaatselijke bevolking, bij wie we kort daarvoor nog op de thee waren geweest. Ze wilden onze auto en meer van onze uitrusting. We waren gedurende enkele dagen afgesneden van de buitenwereld en we hadden geen dieselbrandstof meer. Ook van eten waren we van de plaatselijke markt afhankelijk. De vijandschap van de mensen maakte het echter tot een hachelijke zaak het daar te halen. Gedurende die tijd zijn we erg bang geweest. Ook heb ik toen veel nagedacht over een mogelijk vroegtijdig doodgaan. Sterven in Angola daar en toen leek me onaanvaardbaar!

Voor wie waren we daar eigenlijk? Vaak leek het erop dat je er was voor kleine machtselites, waarvan grote groepen gewone mensen afhankelijk waren.

Functioneel voor die gewone mensen zijn 'Artsen zonder grenzen', het Rode Kruis en dat soort instellingen. De VN betekent nauwelijks iets voor het volk. Je wordt er somber van!

Na drie dagen werden we in de nacht 'bevrijd' door een Unita-generaal. Achteraf denk ik dat alles in scène was gezet om die man, na enkele spannende dagen, mooi weer te kunnen laten spelen. Na onze aftocht bleven de hulpverleners alleen achter.

Wat zou 'de wereld' dan moeten doen om VN-missies als in Angola zinvol te maken?

Denk maar rustig in tijden van 60 tot 100 jaar. Leer mensen wegen aanleggen, zelf delfstoffen te exploiteren en handel te drijven. Leer de mensen in hun eigen levensonderhoud te voorzien door scholing en dat soort zaken.

Het land is rijk genoeg. Ik zie het echter somber in. Struktureel wordt er door de VN nauwelijks iets gedaan. Voedsel, vooral rijst, betekent voor velen alleen het ledigen van de ergste nood. Misschien oogt het goed op de TV, maar het is voor de mensen slechts uitstel van nog grotere problemen. Ook wordt het begrip autonomie van landen vaak nogal misbruikt. In Angola gaat het om de

autonomie van een bovenlaag van een 40.000 mensen, om bevestiging van hun macht en wat evenwicht in hun onderlinge machtsaspiraties.

■ Machteloos gevoel

Hoe ging de rest van je tijd in Angola?

Na onze 'bevrijding' zijn we naar Bailundo gegaan en vandaar met de heli naar de hoofdstad. De rest van mijn tijd in Angola heb ik daar op het hoofdkwartier gezeten en me bezig gehouden met logistieke zaken.

Hoe kijk je nu terug?

Naast de vraag of het allemaal zo zinvol is, ben ik er achter gekomen hoe moeilijk militair optreden is in multi-nationaal verband. Ik gaf daar eerder al wat voorbeelden van. Er is echter één voorval dat me veel heeft gedaan. In Kuito/Bie werd een ziekenhuis belegerd door Unita-strijders. Onze lokale medewerkers zaten vast. Er deden zich tal van momenten voor de mensen te bevrijden. De Indiaase kolonel, die het commando voerde, stelde het moment van evacuatie echter steeds uit. Hij ging uitsluitend af op lokale radiozenders. Bizar, omdat iedereen wist dat informatie vanuit dat soort bronnen uitsluitend propaganda betreft. De werkelijkheid is echter dat niet overal ter wereld mensenlevens evenveel tellen. De belangstelling voor de levens van betrokken mensen was bepaald niet groot te noemen bij deze Indiër. Ik geloof dat niemand het overleefd heeft. Dat soort zaken stemt je somber en doet je machteloos voelen.

Nog iets dat je graag kwijt wilt?

In ieder geval mag je stellen dat de Nederlandse militair in vakkennis, attitude en ander opzicht tot de top behoort. Je mag trots zijn deel uit te kunnen maken van een Nederlands onderdeel. Eén ding moet me echter van het hart: bij verschillende collega's, ook officieren, heb ik merkwaardige dingen gezien. Met enige nadruk zou ik willen stellen dat in Angola iedereen noodpakketten moet kunnen maken en wel in rap tempo, tenslotte zijn er ook voor officieren geen mensen om de uitrusting te dragen. Primaire militaire vorming is voor iedereen even belangrijk. Daar is geen woord Portugees bij!

Jan Sulman

SLAPEN

Ik heb vannacht dus gewoon in deze kleren geslapen hè.
Ik vertrouw die lui voor geen meter.

Al vanaf de eerste dag hier, heb ik zoiets van, nee stuur mij maar terug.

Kijk, ik ben ook in Irak geweest, maar daar deed je tenminste iets.

Hier... hier doe ik als het even kan niets anders dan slapen.

Zodra ik een minuutje rust heb, ga ik slapen.

Sporten interesseert me al maanden niet meer,

ach en het werk dat ik moet doen...

Ik leef van slaapmoment tot slaapmoment.

Dan gaat de tijd tenminste lekker vlug en ik hoef niet na te denken over wat er hier allemaal wel niet kan gebeuren.

Het is een klote land, klote mensen, een klote kamp en ga zo maar door.

Het kan voor mij niet snel genoeg reparaten zijn.

Natuurlijk doe ik mijn werk, omdat anders anderen er last van hebben, maar het liefste zou ik er op uit gaan en die lui eens een lesje leren.

Wat denken ze wel.

Nu moet ik zelfs al in mijn kleren gaan slapen, dat is toch idioot.

Nee, ik gá in mijn kleren slapen en misschien is dat nog wel idioter.

Kan jij trouwens niet zorgen dat ik eerder naar huis kan?

WIKLA

PROTEST EX-SOLDATEN TEGEN 27-JARIGENMAATREGEL

Als defensie-minister Ter Beek terugkeert van 'zomerreces' treft hij ongetwijfeld een uitpuilend postvak aan. Eén van de brieven zal afkomstig zijn van de Vereniging Van Dienstplichtige Militairen (VVDM). Tenminste, dat belooft een woordvoerder van de vereniging begin augustus als dit stukje wordt geschreven. In de brief wordt Ter Beek herinnerd aan een belofte die hij eind april deed aan een groep soldaten tijdens een 'hearing' in de Kromhoutkazerne in Utrecht. Dienstplichtige militairen konden vragen stellen, over alles wat hen dwars zat. Eén van de vragen ging over studenten met een militair verleden, een probleem dat twee ex-soldaten in maart ook al in het Nieuwsblad van het Noorden aan de orde hadden gesteld.

■ Financieel gepakt

De twee Groninger studenten, Job Glas en Erwin van der Blom, vroegen zich af waarom zij worden gestraft voor het vervullen van de dienstplicht. Zij volgden na hun middelbare school een hogere beroepsopleiding (aan de hts), moesten vervolgens in dienst en besloten toen dat ze nog niet waren uitgestudeerd; ze gingen verder met de universitaire studie bedrijfskunde.

De twee waren goed en wel op gang met hun vervolgoopleiding of een collega van Ter Beek, onderwijsminister Ritzen, kondigde de 27-jarigenmaatregel af. Wie op zijn 27ste nog studeert ziet zijn beurs omgezet in een rentedragende lening. Een fikse financiële tegenvaller voor ex-soldaten, die op die leeftijd nog bezig zijn met hun studie.

"Mijn nekharen gaan hier gewoon van overeind staan. Ik wou helemaal niet in dienst, moest daar allerlei werkzaamheden onder mijn niveau doen en dan word je ook nog eens financieel gepakt. Dat is de druppel," zei Job Glas een aantal maanden geleden in het Nieuwsblad van het Noorden.

Hij en Erwin van der Blom, en zij zien zich daarin gesteund door de VVDM, beschouwen het als een grove onrechtvaardigheid dat ze extra studieschuld opbouwen omdat ze in het leger hebben gezeten. Leeftijdgenoten die dit 'genoegen' niet ten beurt viel, kunnen wel voor het bereiken van de grens van 27 jaar hun studie afronden en zien zich niet geconfronteerd met het wegvallen van hun beurs.

■ Op video

De VVDM wil dat de leeftijdsgrens voor degenen die in dienst zijn geweest met twee jaar wordt verschoven, en spreekt in dit verband over een 29-jarigenmaatregel. Dit had de belangenvereniging voor dienstplichtig militairen al voor het zomerreces geregeld willen zien en Ter Beek moet er dus maar weer eens aan herinnerd worden dat hij tijdens de hearing heeft toegezegd dit probleem met zijn collega Ritzen te zullen opnemen. "En," voegt een woordvoerder van de VVDM er aan toe, "we hebben de hearing op video vastgelegd, dus mocht

zijn geheugen hem in de steek laten..." De vereniging besloot tot deze op het oog drastische maatregel toen in het verleden beloftes werden genegeerd en door de VVDM niet hard gemaakt konden worden.

De VVDM breidde de zaak van de twee Groninger studenten uit. Niet alleen de 27-jarigenmaatregel is nadelig voor ex-soldaten, ook de bepaling dat rente over een lening onmiddellijk ingaat treft studenten met een militair verleden. Kan een 'gewone' student meteen na zijn studie met aflossen van zijn studieschuld beginnen, een student die eerst het leger in moet (en van zijn soldij onmogelijk zijn studieschuld kan aflossen) ziet zijn schuld met de dag toenemen door de niet onaanzienlijke rente.

Hierbij dient te worden aangetekend dat de 'gewone' student in de meeste gevallen niet meteen na het beëindigen van zijn studie begint met aflossen. Evenmin als soldij biedt een werkloosheidsuitkering daarvoor voldoende ruimte.

■ Ruim voldoende

Mocht Ter Beek in de brief van de VVDM al aanleiding zien dat probleem met zijn collega Ritzen op te nemen, dan is het nog maar de vraag of de ex-soldaten enige hoop mogen koesteren. De onderwijsminister is van mening dat de negen jaar dat iemand recht heeft op studiefinanciering (van 18 tot 27 jaar) meer dan voldoende is om én een studie af te ronden én de militaire dienstplicht te vervullen.

Van dat 'stapelen' is hij ook al geen fan (na een hbo-opleiding ook nog een universitaire studie volgen), zodat de Groningers Glas en Van der Blom, en al die andere studenten die in het leger hebben gezeten, niet op zijn steun hoeven te rekenen. Hoe onrechtvaardig de twee Groningers dat ook vinden. Is het immers niet zo dat slechts drie à vier van de tien jongens in dienst gaan? Om over hun vrouwelijke medestudenten nog maar te zwijgen.

Evert van Dijk

Kevin Kline schittert als president van VS in

'DAVE'

Hoe echt is de president die de kiezers op hun televisie-scherm te zien krijgen? Wat meent hij werkelijk van al die kneepjes in kinderwangen, die tranen die hem bij het volkslied naar de ogen wellen, die hartelijke bezoeken aan daklozen en gehandicapten? Niet veel, dat is langzamerhand genoegzaam bekend. Met dit onderwerp is scenarist Gary Ross gaan stoeien en van zijn verhaal maakte regisseur Ivan Reitman twee uur uitstekend divertissement.

Nieuw is het gegeven niet, maar dat maakt de film er niet minder om. Kevin Kline in de titelrol speelt Dave Kovic, de aimabele manager van een klein soort uitzendbureau, die zelf gespecialiseerd is in imitaties. Vooral de president is een glansnummer, en in die hoedanigheid wordt hij dan ook vaak gevraagd om bepaalde evenementen op te luisteren. De werkelijke president, Bill Mitchell, is een man die naar buiten toe net zo aimabel overkomt als zijn dubbelganger, maar die, zodra hij uit de schijnwerpers is, een ongeïnteresseerde, egocentrische vent blijkt te zijn. Achter de deur van het Witte Huis verdwijnt het glimlachje van zijn gezicht. Hij bekijkt zijn vrouw niet meer met wie hij zogenaamd een ideaal huwelijk heeft, want zijn belangstelling gaat veel meer uit naar zijn jonge blonde secretaresse. Om nog maar te zwijgen van de manier waarop hij zich met de staatszaken bezighoudt...

In dit soort verhalen krijgt de slechterik gelukkig altijd zijn trekken thuis, dus op een dag bezwijkt de president, te bed bij voornoemde secretaresse, aan een hartaanval. De stafchef van het Witte Huis, Bob Alexander moet snel handelen en doet dat dan ook: hij ziet zijn kans schoon en houdt het voorval voor iedereen geheim, zelfs voor de first lady. De president wordt verpleegd in de kelder van het huis, en dubbelganger Dave verschijnt. Hij krijgt te horen dat de president het te druk heeft en dat hij om die reden 'eventjes' de zaak moet waarnemen. In de tussentijd denkt Alexander een soort staatsgreep te kunnen uitdokteren waardoor hij zelf aan de macht kan blijven. De vice-president, een man die wel deugt, wordt op reis gezonden naar de binnenlanden van Afrika. Dave kwijt zich, nadat hij z'n plankenkoorts heeft overwonnen, echter meer dan voorbeeldig van zijn taak. Zo voor-

beeldig, dat de first lady aangenaam verast is door de hernieuwde belangstelling van haar 'echtgenoot'. En dat de rechterhand van Alexander, Alan Reed, eigenlijk niet meer zoveel trek heeft in het spelletje dat hij samen met zijn superieur aan het spelen is. Het Amerikaanse volk krijgt een president te zien die op eens echte warmte blijkt uit te stralen en die werkelijk begaan is met het lot van de minder bedeelden in zijn land. Al probeert Bob Alexander zijn taxatiefout nog wanhopig terug te draaien, zijn lot is bezegeld als Dave aan kan tonen hoe schandalig hij achter de schermen aan het werk is geweest.

Behalve het sympathieke verhaal, met happy end, zijn er veel factoren die de productie uittillen boven een 'alleen maar aardige' komedie over het Witte Huis. Alle bijrollen zijn optimaal bezet: met Sigourney Weaver eindelijk eens helemaal op haar plaats als de vrouw van de president, Frank Langella schitterend als de schurkachtige stafchef en Ben Kingsley in een klein maar prachtig rolletje als de vice-president. Daarnaast telt de film een groot aantal 'echte' kopstukken uit Washington en de lokaties zijn voorbeeldig gekopieerd naar het echte Witte Huis. Kevin Kline kreeg met de hoofdrol de kans van zijn leven, die hij optimaal heeft benut: als een soort epigoon van Bush beheerst hij elke scene waarin hij als president optreedt en als Dave is hij precies die aardige, warmvoelende en onkreukbare man die een president eigenlijk zou moeten zijn. Een Oscar-nominatie zou me niet verbazen. Wat notoire filmfan Bill Clinton van de film vond, is helaas niet bekend...

Leonore van Opzeeland

Kevin Kline en Sigourney Weaver als het presidentiële echtpaar op het balkon van het Witte Huis in 'Dave'

FILM IN 'T KORT

MAX ET JEREMIE

Van het Franse front komt *Max et Jeremie*, een verrassend onderhoudende, bij tijden zelfs ontroerende film over een weinig alledaags onderwerp. Jeremie is een kleine crimineel die er genoeg van heeft om voor zijn bazen het vuile werk op te knappen tegen een veel te lage beloning. Maar erg veel mogelijkheden om er iets aan te doen heeft hij niet. Als hij op zijn volgende karwei wordt gestuurd, blijkt het lot hem echter gunstig gezind. Weliswaar is het weer een vervelend klusje: hij moet een oude, inmiddels niet meer actieve gangster uit de weg ruimen. Maar de bewuste professional heeft de onhandige jongen snel door en geeft hem wat vaderlijke adviezen. Van het een komt het ander en langzaam maar zeker groeit er tussen de twee totaal verschillende 'outlaws' een zeer vertrouwde-

Philippe Noiret (links) en Christophe Lambert in 'Max et Jeremie'

lijke band. De interactie tussen het criminele circuit en de sterke arm, de contacten tussen de gangsters onderling en de in al z'n gruwelijkheid schitterend geënceneerde moordaanslag op een zwaarbewaakte mafia-baas, waarbij de oudere man en zijn jonge compagnon hun krachten bundelen, maken de film het aankijken meer dan waard. Philippe Noiret is geknipt voor de rol van de oudere gangster, en Christophe Lambert laat eindelijk ook weer eens goed werk zien als de stuurloze jongen.

DE TUSSENTIJD

De openingsfilm van de Nederlandse Filmdagen in Utrecht wordt *De Tussentijd* van Marianna Dikkers, die met haar debuut 'Een Scherzo Furioso'

Amanda Ooms in 'De Tussentijd'

onmiddellijk terecht alle aandacht van de critici op zich vestigde. Ook in deze nieuwe film, een intrigerende thriller, bewijst Dikkers dat ze weet hoe het moet. De film handelt over het schemergebied tussen leven en dood en wordt verteld via de ervaringen van een jong meisje, dat aan het sterfbed van haar vader zit. De arts die de man behandelt, een vriend van de familie, hebben we dan al eerder gezien in een soortgelijke situatie: tijdens het overlijden van zijn eigen vrouw. Hij heeft een bepaalde theorie over het leven na de dood ontwikkeld, die het meisje aanvankelijk maar al te graag wil geloven. Amanda Ooms in de hoofdrol is duidelijk beter op haar plaats dan in haar eersteling, 'Vals Licht'. Jules Hamel als de malafide arts, Coen Flink als de vader en Pleuni Touw als de moeder leveren mooi vakwerk af. Zou 't wat worden, met die Kalveren?

THE FUGITIVE

'Ze zijn handig hoor, tegenwoordig', zei Harrison Ford nuchter bij de première van *The Fugitive* in Amerika. De verslaggever had hem nl. vragen gesteld over de fysieke beproevingen van zijn hoofdrol in die film, een compilatie van een zeer succesvolle televisie-serie uit de jaren zestig. Ford speelt een chirurg die ten onrechte van de moord op zijn vrouw wordt beschuldigd. Hij ontsnapt bij toeval uit de auto die hem naar de gevangenis brengt (tijdens het meest spec-

Harrison Ford als dr. Richard Kimble in 'The Fugitive'

taculaire treinongeval dat ik ooit op film heb gezien!) en moet dan, behalve uit handen van de politie zien te blijven, ook nog aantonen wie zijn vrouw dan wel naar de andere wereld heeft geholpen. Als een kat met negen levens ontkomt hij aan branden, overleeft hij een sprong in een waterval, en ontwijkt hij nog talloze andere aanslagen op zijn gezondheid. Erg knap gedaan allemaal, prima spanning, mooi acteerwerk, maar je moet er niet echt over gaan nadenken. Want iemand van tegen de vijftig die, met een kogelgat in zijn zij, na een ontsnapping via ijskoud water, met natte kleren een nacht in de vrieskou in een bos doorbrengt, die is echt wel dood. Maar verder is 't mooi allemaal, en landgenoot Jeroen Krabbé doet ook nog mee...

SLIVER

Na haar verpletterende entree in de wereld van de megabucks via haar rol in 'Basic Instinct' van Paul Verhoeven, doet Sharon Stone diezelfde rol nog eens dunnetjes over in *Sliver*. Ze speelt dit keer geen schrijfster, maar een literair redactrice. En ze maakt dit keer geen slachtoffers, ze dreigt er zelf een te worden. De man die haar een schitterende flat verhuurt in New York, blijkt namelijk een psychopatische voyeur die, als eigenaar van het immense gebouw, via video-camera's het gedrag van zijn

William Baldwin en Sharon Stone in 'Sliver'

huurders bespiedt. Er zijn al een paar doden gevallen en Stone is de volgende op zijn lijstje. Ze heeft het allemaal pas door als ze zelf, samen met de knappe jonge huisbaas, in een aantal zeer compromitterende scenes op video is vastgelegd. Het script (van Joe Eszterhas naar een boek van Ira Levin) rammelt nogal, de rol van Tom Berenger die de aandacht van de echte vader, knappe jeune premier William Baldwin, moet afleiden is volslagen onaannemelijk, maar Stone is opnieuw adembenemend mooi en opwindend en doet oprecht haar best voor die anderhalf miljoen dollar gage. En anders is er altijd nog dat bijzondere flatgebouw dat zo'n prominente rol in het geheel speelt. Wie wil mag er een aanklacht tegen de verwoestende invloed van de audio-visuele techniek in zien, maar het hoeft niet.

L.v.O

**LET EENS OP
OVER EEN POOSJE
ZULLEN NA HET
AFLEGGEN VAN DE**

FYSIEKE TESTEN

MAST OOK

DOPINGCONTROLES

WORDEN INGEVOERD...

? VRAGEN STAAT VRIJ

Hoe is het jou vergaan?

Ook in de kranten gelezen over de veroordeling en het ontslag van de twee onderofficieren die in het voormalig Joegoslavië een dienstopdracht niet hebben uitgevoerd?

Daar ook vragen aan overgehouden?

Ik heb namelijk nergens gelezen dat ze werden gestraft omdat ze een verkeerde beslissing namen, maar alleen omdat ze een gegeven opdracht niet uitvoerden.

Ik heb vragen...

In hun ogen woog het belang om op dat moment de hun opgedragen taak te gaan uitvoeren niet op tegen de risico's voor de levens van hun medewerkers. Zij voerden de opdracht niet uit.

In de uitspraak van de rechters lees ik niets over de eigen verantwoordelijkheid van elke militair, alleen iets over het weigeren van een dienstbevel.

Ik heb vragen...

Centrale leiding is in een leger natuurlijk essentieel.

Maar een dienstbevel kan op zichzelf na-

tuurlijk nooit onbetwistbaar zijn, blinde gehoorzaamheid gaat voorbij aan eigen verantwoordelijkheid. Zitten we bij: Bevel is bevel?

Ik heb vragen...

Hoe is in deze zaak afgewogen: het belang van het uitvoeren van een/dit dienstbevel en de eigen verantwoordelijkheid van diegene die de opdracht krijgt?

Vele militairen en burgers zullen zeer geïnteresseerd zijn.

Rechtbank en minister hebben ons weer met de vraag achter gelaten:

Hoe verhoudt zich de bevelstructuur van het leger met de eigen verantwoordelijkheid van de individuele militair?

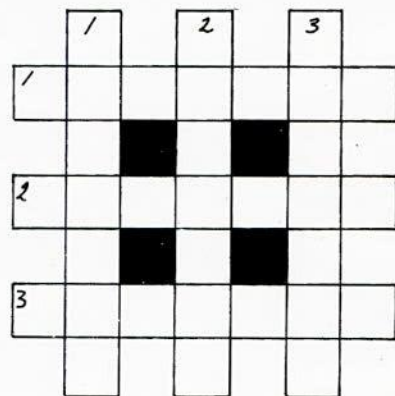
Hebben de twee onderofficieren ons duidelijk gemaakt dat de eigen verantwoordelijkheid altijd het laatste woord heeft, ondanks een gegeven bevel? En ondanks het feit dat je het risico loopt gestraft en ontslagen te worden?

Steven

EGO PUZZEL

De oplossing van de vier beroepen die gevonden konden worden op de visitekaartjes in het juli/augustusnummer luidt: landbouwer, vuilnisman, fietsenmaker en verpleegster.

Hieronder een puzzel waarbij de drie juiste woorden van elk zeven letters zowel horizontaal als vertikaal dienen te worden ingevuld. De omschrijvingen luiden als volgt: 1 - boom, 2 - sportbeoefenaarster, 3 - overmaken.

V R E D E S W E E K 1 9 9 3

VERSLAAFD OF GEWOON GEK?

Bon ton is het niet, ik ben me er terdege van bewust. Maar als ik lees dat de modale wielrenner Frans Maassen acht ton per jaar verdient - evenals de modale voetballer Youri Mulder - dan denk ik onwillekeurig toch even terug aan Joop den Uyl. Hij is dood, het communisme is begraven, de gelijke verdeling van 'macht, inkomen en kansen' is niet meer aan de orde, maar laat ik dan maar gewoon ouderwets zijn: Wat rechtvaardigt in vredesnaam een inkomen van acht ton, als je in de Tour de France één maal vierde wordt in een etappe?

Wie betaalt een dergelijk inkomen? Het antwoord is simpel: de sponsor. Waarom betaalt die sponsor? Het antwoord is nog simpeler: omdat de tv terugbetaalt. De Tour de France is het summum van de wielersport. Daar duiken de tv-kanalen massaal op af. De NOS moest dit jaar ruwweg vier ton neertellen om die ellenlange uitzendingen te kunnen maken. Eén lange geewu noemde de Volkskrant de tachtigste Tour, maar Smeets en Nelissen babbelden de tijd bewonderenswaardig vol. Volgend jaar eist de organisatie van de Tour 1,8 miljoen van de NOS. Kees Jansma, chef sport, heeft al aangekondigd, dat de zendtijd vanwege die absurde eis drastisch zal worden ingekort. Wie zit er nog te wachten op de heersersblik van Indurain? Wie wil per se zien, hoe Rominger een etappe wordt gegund, omdat de Spanjaard alle troeven in handen heeft?

Vroeger taande de belangstelling voor de Tour op het moment, dat Nederlanders geen rol van betekenis meer speelden. Ik vind het hopeloos, maar ik moet hier, op dit moment en zonder zelf een rit in de Pyreneeën met vreselijke kramp voltooid te hebben, toch onthullen waarom de Tour een attractie blijft.

■ Wedden dat...

Ik werk op een krant. Of aan een krant. Gedurende de Tour geldt dat voor weinig collegae buiten de sportredactie. De één is bezig met het ontwerpen van een computerprogramma, waarmee de Tour-uitslagen zo snel mogelijk kunnen worden verwerkt, de ander zit te puzze-

len op de uitslagen van de vorige dag, de derde vult de toto in voor de komende rit en de laatste heeft zich ziek gemeld, omdat hij gisteren de uitslag van de bergetappe volkomen verkeerd heeft voorspeld.

Ik moet u helaas meedelen, dat zelfs bij een serieus dagblad als de Volkskrant tijdens de Tour elke belangstelling voor het serieuze nieuws verdwijnt. Men

Voor de derde maal won de Spanjaard Indurain (midden) de Tour de France, tweede werd de Zwitser Rominger (rechts) en derde de Pool Jaskula.

dromt ter redactie samen voor de tv die de burelen van het 'sportblok' ontsieren en men hoopt met de moed der wanhoop veertien gulden rijker te worden, als Frans Maassen zich plotseling in de kopgroep blijkt te bevinden. Het uurloon van een modale verslaggever is tegenwoordig aanzienlijk hoger; je vraagt je af wat in al die mensen, die normaal niet de minste belangstelling voor sport hebben, omgaat. Zouden ook zij voor een paar gulden een moord doen? Waarom staan ze te trappelen voor een sprint waarvan de uitslag toch al zo'n beetje van tevoren vaststaat?

■ Verslaving

Goed, gokken is verslavend. De problemen zijn bekend: gedeprimeerde jongeren die hun maandloon in de flipperkast gooien, uitkeringstrekkers die de fruitautomaat als een reddingsboei zien, maar ineens, bij de Tour, blijken ook hoogbegaafde schrijvers of misschien wel te pretentieuze intellectuelen niet wars van een platvloers gokspel. Integendeel, ze raken hoogst opgewonden en verdringen zich rond mijn bureau, alsof ik de malloot ben met mijn spottende opmerkingen, en zij de hoogst normale junk.

Minstens één collega heeft een dagtaak aan het bijhouden van de voorspellingen en de resultaten die daarmee in tegenpraak zijn. Zo schijnt het in een conglomeraat van bedrijven te gaan. De vakantie komt er aan, het heeft toch niet veel zin meer om het eigenlijke werk te doen, dus waarom zouden we ter voorbereiding op die Spaanse of Franse (z)onzin geen verantwoord gokje wagen?

■ Lachwekkend

Ik weet het van nabij: het is ridicuul. Plotseling doemt een lachwekkende collega naast je beeldscherm op met de vraag, hoe de ploeg 'Droplul' ervoor staat. Want daar heeft hij zich bij aangesloten en de leiders van die ploeg hebben

de Tour-uitslag, natuurlijk zonder zijn medeweten, feilloos voorspeld. Van Indurain heeft hij nog nooit gehoord, maar de slotfase van die tijdrit wil hij wel degelijk 'live' meemaken.

Maassen acht ton, Indurain acht miljoen. Het interesseert de gokker niet. Als hij zijn inzet er maar uithaalt. Mooie tafereelen zijn het, als de niet-kenner bij toeval zo maar achttien gulden dertig heeft verdiend. Hij glundert alsof hem een loonsverhoging van driehonderd procent is toegekend. Hoe gekneusd is zelfs de ongekneusde mens?

Hans van Wissen

IN HET VIZIER

BOFFEN

Wij boffen toch maar in een land te wonen dat niet behoort tot de top-tien, -twintig, -vijftig, -honderdtien van de wereld waar het gaat om folteren en martelen. Een land dat ook niet in het onlangs gepubliceerde jaarverslag van Amnesty International voorkomt bij de 45 landen, waar oppositieleiders door de regering worden vermoord.

We boffen in een land te wonen waar, als het onderdak voor asielzoekers te gering blijkt, dezelfde dag nog de verantwoordelijke minister op de televisie verschijnt om het probleem aan volk en gemeentebesturen duidelijk te maken, zodat al binnen 24 uur met volle medewerking van de Minister van Defensie tenten en kazernes in gereedheid worden gebracht om het gesignaleerd euvel te niet te doen.

Natuurlijk gebeurt er in ons land ook wel iets dat niet echt door de beugel lijkt te kunnen, zoals het door middel van nieuwe wetgeving chronische zieken straffen voor hun chronisch ziek-zijn door ze een lagere uitkering te willen geven. Maar dan is er toch meteen weer die Eerste Kamer met wijze mannen en vrouwen die daar een stokje voor steekt. We leven in een land waar delinquenten als er geen passend gevangenisvertrek

vrij is, worden heengezonden en waar ze niet een hand wordt afgehakt, hetgeen in andere culturen een vanzelfsprekende straf is, met als bijkomend voordeel dat bij die strafrechtpleging geen cellen benodigd zijn, hooguit een hakwerktuig en wat jodium.

Nee, we hebben het goed getroffen met ons land, ons volk en onze koningin. Wat de laatste betreft worden we zelfs behoeftig voor verkeerde beeldvorming. Zo verscheen onlangs een dubbelgangster van Hare Majesteit op een televisiespot, bezig met inkopen doen in een soort supermarkt. Onmiddellijk liet het Hof weten dat zulks niet kon; de spot ging van de buis want het bleek een onware voorstelling van zaken. De koningin blijkt namelijk niet zelf iedere dag koffie en stroopwafels van het winkelschap te pakken en voor die paar Nederlanders die zouden kunnen denken dat zulks wel zo is, werd de hele spot van de buis gehaald. Nog even en ook de krijgsmacht mag haar reclame voor de luchtmobiele brigade niet meer vertonen omdat het in werkelijkheid niet om een survivaloefening gaat, maar om in Joegoslavië in te zetten doodgewone pantser-infanteriesoldaten, waarvan sommigen ook gewoon dood kunnen terugkeren.

We leven in een goed land, waarvan zelfs het klimaat verbetert. Was het vroeger zo dat je voor zonnige dagen naar verre stranden moest vertrekken, nu blijken er soms meer zonnige dagen in het eigen land te registreren dan op de dure vakantiebestemming in het buitenland.

Eigenlijk is alles beter bij ons, zelfs de terroristen. Hebben ze elders van die terroristen die hele hotels met gasten en al in brand steken en niet of slecht aangekondigd bommen in dichtbevolkte stadsdelen laten ontploffen; onze eigen

RARA waarschuwt vele malen zeer nadrukkelijk en laat dan in een leeg pand de ruiten uit de sponningen knallen. Ze hebben in hun hele bestaan nog niet één burger met een schram op hun conto geschreven. Het zijn vriendelijke ex-zielzorgers, die bij het brengen van hun boodschap de geluidsinstallatie iets te hard hebben aangezet. Wel hebben we een wat zenuwachtig justitieel apparaat en bijbehorende BVD. Maar ook die laatste dienst is van het zeer vriendelijke soort: ze hebben de namen van twintig verdachten, maar doen niets.

Buitenlandse geheime diensten zouden die lieden al jaren geleden hebben opgepakt, alle twintig op de pijnbank gelegd en minstens de eerste vijf die dan automatisch bekennen hebben opgehangen of bij een zelfmoord een handje hebben geholpen. Niks daarvan in ons goede Nederland. Er wordt een beloning van 200.000 gulden uitgelooft voor de gouden tip, en ik verwee er alles onder dat als een van die RARA-leden zichzelf laat aangeven door zijn vriendin, zij dan belastingvrij die 200.000 gulden keurig gestort krijgt op hun gezamenlijke rekening voor als de straf tijd er weer op zit.

We leven in een land zoals er geen ander is. We kunnen erop kankeren, we kunnen er de draak mee steken, maar we willen het voor geen geld en voor geen goed ruilen. Ja, wij Nederlanders houden bijna evenveel van ons land als van ons geld. Zelfs zij die vanwege het belastingvoordeel hun in Nederland verdiende geld in het buitenland willen besteden, wonen in een bungalow vlak over de grens in ons bloedeigen Vlaams sprekende België.

Leon Wecke

HOMOSEKSUALITEIT EN DE AMERIKAANSE KRIJGSMACHT

HOEZO, EERVOL COMPROMIS...?

In maart van dit jaar heeft een grote demonstratie van homoseksuele mannen en lesbische vrouwen in Washington D.C. plaats gevonden. Ook deze demonstratie had zijn leuzen en sprekers. Eén van die sprekers trekt nationale en internationale belangstelling: Joe Zuniga. Deze golfoorlogveteraan is voor zijn verdiensten in die oorlog onderscheiden met de titel 'soldaat van het jaar 1992'. In zijn toespraak bekent hij openlijk dat hij homoseksueel is. Het optreden levert hem veel steun op van de homo- en lesbische beweging, maar het kost hem zijn baan in het Amerikaanse leger. Daarmee is Joe Zuniga één van de meer dan 80.000 mannen en vrouwen geworden die vanwege hun (vermeend) homo- of lesbisch zijn sinds 1943 gedwongen zijn de Amerikaanse krijgsmacht te verlaten.

Sinds kort mogen homoseksuele mannen en vrouwen wél officieel deel uitmaken van de Amerikaanse krijgsmacht en mogen ze privé 'zelfs' seks hebben. De huidige Amerikaanse militair wordt echter niet toegestaan met bijvoorbeeld een collega te praten over zijn of haar homo/lesbisch zijn. Een woordvoester van de Gay and Lesbian Alliances zegt dan ook dat homoseksuelen voorheen uit het leger werden gezet omdat zij logen, nu gebeurt het omdat zij de waarheid spreken.

En deze nieuwe situatie ziet de huidige president als een 'eervol compromis'.

■ Bedreigend

Zoals in zoveel landen is ook in de

Verenigde Staten seksualiteit niet een onderwerp waar 'traditioneel' gemakkelijk over wordt gedaan. Moeilijk doen over seksualiteit betekent vooral dat homo- en bisexualiteit als 'problematisch' worden ervaren. De maatschappelijke (en persoonlijke) consequenties van deze manier van denken zijn niet gering. De kans is namelijk groot dat in zo'n geval de overheid te hulp wordt geroepen. Er moet bescherming worden geboden tegen het 'kwaad'. Men gaat vaak nog verder door deze 'problematische' sekspraktijken te willen zien als bedreigend voor het voortbestaan van een natie. Deelt een overheid deze meningen (of angsten), dan brengt die op haar beurt wet- en regelgeving in stelling. Door middel daarvan hoopt men dan het ver-

meende kwaad te kunnen beheersen of zelfs uit te bannen. Zo is in veel landen, waaronder de VS, een veelheid aan beperkende regel- en wetgeving tot stand gekomen met betrekking tot homo- en bisexualiteit. Vergeet niet dat er momenteel in de VS nog steeds staten zijn waar het verboden is bepaalde homoseksuele handelingen te plegen!

In het Amerikaanse leger wordt sinds de jaren '40 al niet veel anders gedacht. Het buiten de poort houden van het vermeende kwaad van homo- en bisexualiteit was (en is) echter niet zo gemakkelijk. Iets verbieden of moreel verwerpen wil nog niet zeggen dat het niet meer plaats zal vinden. Gesteund door toenmalige wetenschappelijke inzichten kon aan Amerikaanse homoseksuele mannen en lesbische vrouwen sinds 1943 het recht worden ontzegd om deel uit te maken van het Amerikaanse leger. In het toenmalige gedachtegoed van de psychologie werden homo- en bisexualiteit namelijk gezien als een indicator voor psychopathologie, geestesziekte.

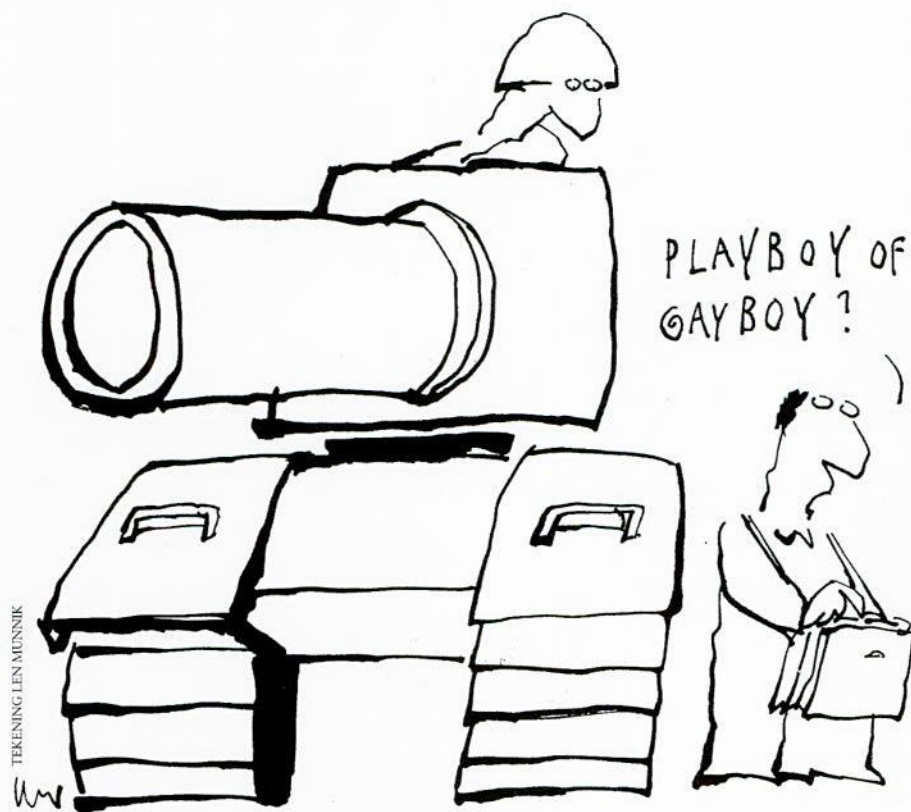
■ Testen

Sinds 1940 wordt het afnemen van psychologische testen bij rekruten steeds systematischer toegepast. De bedoeling hiervan is aan te geven in hoeverre een rekrut beschikt over voor het leger geschikte persoonlijkheidskenmerken. Het hebben van een homo- of biseksuele voorkeur is in deze optiek een minpunt. Het achterhalen ervan bij een keuring blijft een onderwerp van zorg. Men is afhankelijk van hetgeen de rekrut daarover zelf vertelt. De kans dat hij of zij niet helemaal de waarheid vertelt kan nooit worden uitgesloten.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog heeft men het hebben van een homo- of biseksuele voorkeur niet zo heel erg gevonden. Er was namelijk dringend personeel nodig. De ban, ingevoerd in een tijd dat de koude oorlog een dagelijkse werkelijkheid was, bleef echter van kracht. Na WO II kon de draad weer worden opgepakt. Omdat de kans bestond dat rekruten zwegen en/of logen over hun seksuele voorkeur moest men bij het personeel wel overgaan tot, vaak onfrisse, controlerende praktijken. Het afluisteren van het personeel, maar ook het chanteren van (vermeende) homoseksuele militairen, waren middelen die sindsdien niet werden geschuwd. Hoe dan ook: Werd men ontdekt en kon men niet aantonen dat het bijvoorbeeld een 'ongelukje' (?) was (men had die avond wat veel gedronken en wist niet meer wat men deed), dan was men verzekerd van oneervol ontslag. De maatregelen gingen zo ver, dat het hebben van een vriendschappelijke band met een homoseksuele of lesbische collega ook een reden voor ontslag kon zijn.

■ Heksenjacht

Onder de Reagan-regering werden de regels nog verder aangescherpt. Uitgangspunt van het nieuwe beleid werd nu dat homoseksualiteit onverenigbaar was met het vervullen van mili-

taire taken. Homoseksuelen, zo rede-
neerde men in de hoogste politieke en
bureaucratische geledingen, vormden
een bedreiging voor de militaire orde en
taken. Hoge militairen en vele politici
huldigden sindsdien officieel de opvat-
ting dat de aanwezigheid van homo- en
biseksuelen het moeilijk maakt om disci-
pline, orde en moraal onder het perso-
neel te handhaven. Homoseksuele man-
nen en lesbische vrouwen zouden ook
een belemmering vormen voor het tot
stand komen en blijven van vertrouwen
onder het militaire personeel. Zij zou-
den zelfs het systeem van rang en com-
mando in gevaar brengen. Een wereld-
wijde uitzending van militairen zou al
helemaal niet meer mogelijk zijn, omdat
men dan vaak moet leven en werken met
weinig privacy. Een laatste argument
was dat het verbod van belang was om
het leger aanvaardbaar te houden bij het
grote publiek.

Ten tijde van dit nieuwe Reagan-regi-
me moet zich een ware heksenjacht
hebben afgespeeld in het Amerikaanse
leger. Van de ruim 80.000 ontslagen
op grond van homoseksualiteit sinds
1943, vond een zeer aanzienlijk deel
plaats in de periode 1980-90, name-
lijk 16.919. Het trof trouwens ver-
houdingsgewijs met name vrouwen.
Alhoewel zij slechts 6,4% van de mili-
taire bevolking uitmaken, betreft
20,2% van de ontslagen op grond
van homoseksualiteit vrouwelijk per-
soneel. Daarnaast is het opvallend
dat de ontslagen met name bij de ma-
rine vielen (51% van de ontslagen),
terwijl slechts 27% van het personeel
daar werkzaam is.

■ Aids

Sinds het oprukken van het aidsvirus is
het er niet beter op geworden. Omdat
volgens de officiële politiek homo- en bi-
seksualiteit niet voorkomt onder het
Amerikaanse militaire personeel kan, al-
dus redenerend, aids ook niet bestaan.
Hoe anders is de dagelijkse praktijk! En
hoe goed moet men zich daarvan bewust
zijn geweest! Leugens en achterdocht
werden, nog meer dan in de decennia
daarvoor, dagelijkse praktijk, zowel bij
de 'gewone' militairen als bij degenen
die 'toezicht' moesten houden op de uit-
voering van de ban op homoseksuelen.
Een veelheid aan leugens met betrekking
tot besmetting zijn dan ook gepro-
duceerd. Zo liepen Amerikaanse militairen
een besmetting 'natuurlijk' in het (ge-
vaarlijke) buitenland op. En dan met na-
me bij prostituees in landen als
Duitsland en de Filipijnen. Het aantal
bekende HIV-besmettingen onder pros-
tituees in die landen staat echter niet in
verhouding tot het aantal bekende be-
smettingen in het Amerikaanse leger!
Momenteel wordt gelukkig erkend dat
aids ook onder het personeel van het
Amerikaanse leger voorkomt. Daarmee
wordt impliciet erkend dat homo- en bi-
seksualiteit niet buiten de poorten van
de Amerikaanse militaire bases is gehou-
den. Deze schoorvoetende erkenning le-
vert tot dusver niet meer op dan: ont-
slag.

NICHTEN !?
PÜH!
ALTJD MET HUN
UITERLIJK
BEZIG!

■ Clinton's beloften

Dit was de situatie die Clinton aantrof
tijdens zijn campagne voor het presi-
dentschap. Als gouverneur heeft presi-

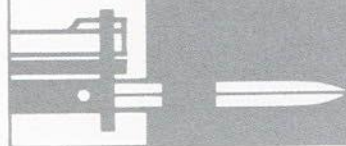
dentskandidaat Clinton zich nooit hoe-
ven bezighouden met het leger. Maar
evenmin stond hij bekend als iemand die
speciale belangstelling had voor of sym-
pathiseerde met de homo- en lesbische
emancipatie. Geconfronteerd met uiter-
mate schrijnende individuele gevallen
(onder andere van oneervolle ontslagen)
zag hij het als zijn taak om dit discrimi-
nerende verbod op te heffen. Al vanaf
het begin van zijn campagne beloofde
hij dat het sinds 1943 bestaande toe-
gangsverbod bij zijn aantreden als presi-
dent zou worden afgeschaft. Daarnaast
beloofde hij ook nog dat het inreisver-
bod voor mensen met HIV in de VS zou
worden opgeheven.

Veel homoseksuele mannen en lesbische
vrouwen hebben daarop zijn kandida-
tuur (financieel) ondersteund. Zij zijn
daarmee voor het eerst in de
Amerikaanse geschiedenis op een posi-
tieve manier 'issue' geworden in de pre-
sidentsverkiezingen. Een historische
mijlpaal, dat wel. De uitslag van de
beloftes kennen we inmiddels: ze
zijn geen van beide nagekomen!

De president van Amerika heeft
zich met de belofte het leger
open te stellen voor homosek-
suele mannen en vrouwen aar-
dig in de nesten gewerkt. Als
presidentskandidaat zou hij
zich er, volgens een aantal
waarnemers, van bewust zijn
geweest dat de zittende macht
het nodige verzet zou plegen. Het
militaire establishment en een aantal
invloedrijke leden van het congres ha-
den zich in de loop der jaren aardig in
het onderwerp vastgebeten. Een onder-
werp waarbij morele en rationele argu-
menten in een verwarrend conflict met
elkaar geraakten. Het invloedrijke repu-
blikeinse congreslid Sam Nunn dreigde
zelfs het conservatieve beleid door mid-
del van een wet te willen vastleggen.
Gelukkig werden ook andere, meer po-
sitive, geluiden gehoord. Zo werd door
een woordvoerder van het Pentagon ge-
memoreerd dat het handhaven van al
die restrictieve maatregelen dispropor-
tioneel duur was. Diverse hoge militai-
ren lieten weten dat zij geen enkele
moeite hadden met homoseksuele man-
nen en vrouwen in het leger. Ze waren
er per slot van rekening al!

■ Eervol compromis

Het zogenaamde eervolle compromis
waar Clinton het voordurend over heeft
is primair een compromis met het mili-
taire establishment en het conservatieve
deel van het congres. Het is niet een
compromis met zijn electorale achter-
ban, of met het homoseksuele/lesbische
deel ervan. De overeenkomst behelst dat
aspirant-militairen niet meer gevraagd
zullen worden naar hun seksuele voor-
keur. Daar staat tegenover dat militairen
niet door 'homoseksueel gedrag' mogen
laten merken dat zij homo zijn.
Homoseksueel gedrag wordt gedefi-
nieerd als: 'Een homoseksuele daad, een
eigen verklaring dat een lid van het leger
homo- of biseksueel is, of een huwelijk
of poging tot huwelijk met iemand van

ONTSLAG

De twee onderofficieren, die in het voormalig Joegoslavië een dienstbevel weigerden, krijgen ontslag. Minister Ter Beek weigert het ontslag ongedaan te maken. Hij vindt de nalatigheid zo ernstig dat ontslag de enig denkbare straf is.

De inleiding die de minister op de conferentie te Hardegarijp hield voor het personeel van de vliegbasis Leeuwarden over zijn humanisme, heb ik mogen aanhoren. In het laatste nummer van EGO is zijn verhaal integraal weergegeven. Ook na lezing, is mijn conclusie, dat het een zienswijze is waar

je achter kan staan. Over het dogma stelde hij dat dit onredelijk is. Een volwassen mens kenmerkt zich nu juist door redelijkheid, aldus de bewindsman.

De twee onderofficieren handelden juist als volwassen mensen in alle redelijkheid. Ze keerden - in strijd met een dienstbevel - niet onmiddellijk terug naar een plaats waar even daarvoor een aantal mortiergranaten waren ingeslagen. Ze voelden zich verantwoordelijk voor hun soldaten. Maar als er in de krijgsmacht één dogma bestaat is dat wel 'bevel is bevel'.

Stel dat een aantal van hun mensen zouden worden getroffen. Dat op Schiphol de doodskisten uit het vliegtuig werden gedragen. Dan hadden de onderofficieren in de media kunnen stellen dat ze in opdracht hadden gehandeld. Het opvolgen van een bevel, neemt elke persoonlijke verantwoordelijkheid weg.

Het is duidelijk dat de strafmaat van deze veroordeling geen beslissing kan zijn van een humanist, nog van een sociaal-democraat. Dat men in een bestuurlijke functie soms vuile handen maakt is onontkoombaar. Maar hier ziet men de invloed van de stemmingmakerij van de ij-

zervreters. Zij vonden dat het niet opvolgen van een dienstbevel dezelfde veroordeling moet hebben als honderd jaar geleden. Misschien stond er toen de doodstraf nog op. Dat zij nog steeds invloed uitoefenen binnen het leger is nu weer eens overduidelijk. Hun redenering is dat een krijgsmacht zonder 'bevel is bevel' geen basis meer heeft. Bij de werving voor een nieuw leger, dat louter uit vrijwilligers zal gaan bestaan, zal deze veroordeling bepalend zijn. De kandidaten weten nu dat in ieder geval rechtlijnig alle bevelen dienen te worden opgevolgd. Het was juist zo mooi uit de mond van een minister van Defensie te horen: "mensen dienen met behulp van hun rede uit te maken wat waar en onwaar is".

De president van de VS heeft moeten toegeven aan de militaristische klik in zijn krijgsmacht. Homosexuelen mogen deel uitmaken van het leger, maar zij moeten hun geaardheid verborgen houden. Relus ter Beek is zijn harde kern tegemoet gekomen, door Barbertje te laten hangen, met als gevolg voor deze twee onderofficieren de straf van oneerlijk ontslag.

Cor Out

► hetzelfde geslacht'. Maakt een militair zich hieraan schuldig, dan zal een onderzoek worden ingesteld. In de vrije tijd mag de homoseksuele of lesbische militair wel een homobar bezoeken en aan homodemonstraties meedoen. Dit hoeft niet automatisch te leiden tot ontslag. Niet vragen, niet vertellen, niet ernaar handelen is de officiële slogan geworden.

De militairen die momenteel werkzaam zijn in de Amerikaanse krijgsmacht zijn

echter aanzienlijk minder dan hun voorgang(st)ers geneigd om te zwijgen over hun seksuele voorkeur. Er is een groeiend aantal jonge mannen en vrouwen in de VS, maar ook elders, dat homo- en bisexualiteit geen politiek probleem/issue (meer) vindt. Seksuele smaken zijn individueel en vrij, zo is de opvatting van steeds meer mensen. Op de laatste bijeenkomst over mensenrechten in Wenen heeft de Nederlandse minister van Buitenlandse Zaken Kooijmans

zelfs voorgesteld 'discriminatie op basis van seksuele oriëntatie' op te nemen in het rijtje van schendingen van universele mensenrechten.

Het eervolle compromis is dan misschien in politiek opzicht het maximaal haalbare, het is in termen van mensenrechten misschien wel het maximaal laakbare.

Klaas Soesbeek

BALLON UIT HET VERSCHIET

De witte ballonnen zweefden geluidloos uit het oog over de boomtoppen heen. Woordeloos nagekeken. We hadden zojuist de stoffelijke resten van ons kind naar het crematorium gebracht. Zij had die ballonnen gewild. Het laatste idee waarmee Marjolein ons verraste.

In de zomerlucht losten die ballonnen op tot onzichtbare puntjes in de oneindigheid. Verdwenen uit het verschiets. Het was moeilijk te verteren: ze was pas 24 jaar. Toen kwam het advies: 'Vraag niet naar het waarom, want een antwoord krijg je niet!' Zo'n raadgever gelooft zelf kennelijk wel in een 'daarom'.

Zo iemand veronderstelt dus, dat alles in de natuur een reden heeft. Dat de natuur volgens een Dienstregeling verloopt. Dat ook het leven van de mens zich volgens een Plan voltrekt. En dat het leven van een ieder een Bedoeling heeft meegekregen.

Voor gelovigen voltrekt het leven zich volgens de wensen van een Hogere Macht. Het is God, die in goedertierenheid de mensheid bestiert - althans de Almacht tolereert wat er gebeurt. God of Allah: gelovigen vragen bij zo'n vroeg sterfgeval vanzelf naar het waarom.

Sommigen worden kwaad: 'Hoe kan God dit toelaten?' Ouderen zeggen: 'Waarom ik niet? Mijn leven is voltooid.' Weer anderen wijzen naar oude, demente verwanten: 'Waarom die niet?' En een enkele niet-gelovige vraagt zich af: 'Waarom mogen de slechte mensen wel blijven leven?' De vraag naar het 'waarom' van mijn dochter's ongeluk is zinloos. Want waarom zou er een Plan zijn, waarin staat dat haar tijd 'gekomen' is? Waarom zou een Hogere Macht op een zondagavond besluiten dat mijn dochter 's nachts tegen een vluchtheuvel moet rijden en haar nek moet breken? Zo'n Hogere Macht lijkt mij te harteloos om aanspraak te maken op aanbidding.

Een Rooms meisje van tien, die verdrietig is over de ziekte van haar zusje, kan er niet tegen dat tantes steeds maar tot de Lieve Heer bidden. En daarom barstte ze los: 'Laat Jezus eindelijk eens de watjes uit z'n oren halen.'

En wat moeten die gelovigen in het vroegere Joegoslavië? Denken zij, dat God of Allah besloten heeft tot etnische zuivering en andere moordpartijen? Religieuze leiders benadrukken, dat hun Hogere Macht bestaat uit de Volmaakte Liefde. Dus kan die Hogere Macht die moordpartijen niet willen. God en Allah zullen daar juist vanuit hun Liefde intens bedroefd om moeten zijn. Maar dan ligt de conclusie voor de hand, dat hun God in werkelijkheid machteloos is. En met de machteloosheid verdwijnt de Almachtige.

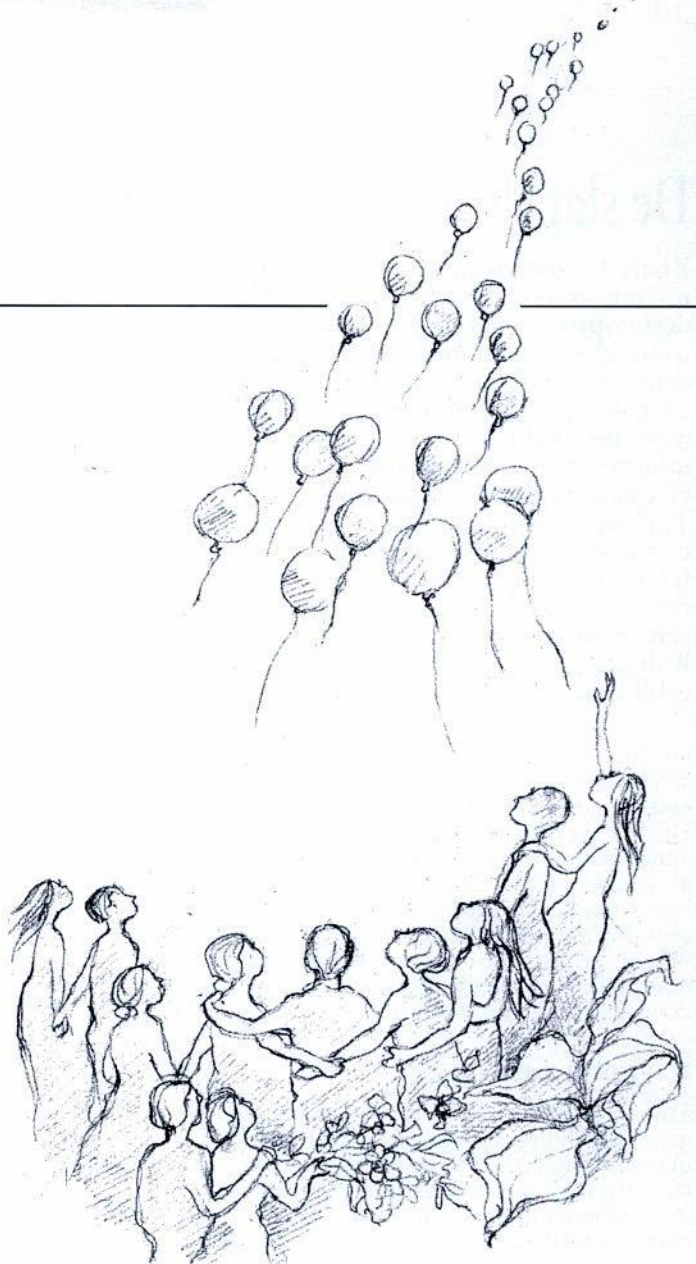
Uit de menselijke geschiedenis blijkt, dat er geen Voorzienigheid is. Er is geen Plan, geen Draaiboek van het Leven. Wij weten wel, dat het leven een ziekte is waar je dood aan gaat. En we weten ook, dat dagelijks mensen bezig zijn om anderen de dood in te helpen, want dat zijn de Gehate Tegenstanders. Die Vijanden mag je doden, want dat is goed voor het Vaderland of voor de Vlag, voor de Kultuur of voor de Taal, of voor de Kassa. Daarbij wordt trouwens in alle talen de instemming van de Allerhoogste aangeroepen. Maar de dood van mijn dochter was een verkeersongeluk - het paaltje, dat midden op de vluchtheuvel het licht van brommers en fietsers had moeten reflecteren, lag plat op de

grond. Lang daarvoor kapotgereden door een automobilist. Geen Plan, maar een Stom Ongeluk. Dat is het antwoord naar de vraag: waarom?

Het ongeluk kon gebeuren, omdat ooit een ambtenaar had besloten dat het autosluipverkeer het beste kon worden geweerd met een vluchtheuvel op een smal fietspad. Dat werd nog erger toen een automobilist dat zuiltje omver had gereden. En een volgende ambtenaar heeft er maandenlang over moeten nadenken om dat paaltje te laten herstellen. Geen Plan, maar Nalatigheid. Of misschien heeft de ambtenaar het eenvoudig vergeten. Geen Opzet, maar Stomiteit. Nee, wij zijn niet kwaad, op Niemand en ook niet op die ambtenaar. We vragen wel om wat minder nalatigheid, wat minder stomiteit en misschien wat snellere besluitvaardigheid.

Ondertussen zullen wij er aan moeten wennen, dat we Marjolein de rest van ons leven moeten missen. De tranen drogen op. Wat blijft: de pijn van haar ontbreken. En die leegte - niet te meten.

Karel Roskam

VERANDEREN EN REORGANISEREN

De slapeloze nachten van Philips-topman Timmer

Zoals de Nederlandse krijgsmacht de komende jaren drastisch moet reorganiseren, zo is het electronicaconcern Philips sinds 1990 bezig met een veranderingsproces, dat zijn gelijke in de historie niet kent. De parallellen zijn treffend: een mammoettanker moet door de bocht. En terwijl Philips-president dr. Jan Timmer stad en land afreist om zijn medewerkers te vertellen over de operatie-Centurion, trekt de bevelhebber van de landmacht, luitenant-generaal Couzy, de legerplaatsen langs om zijn mensen persoonlijk te informeren over wat komen gaat.

Het zijn moeilijke boodschappen die de beide topmannen zelf diep raken. Timmer vertelde onlangs een geselecteerde groep internationale collega-ondernemers hoe hij bij zijn concern orde op zaken probeert te stellen. Hij schat, dat de boodschap op zijn vroegst in 1995 tot het hele bedrijf zal zijn doorgedrongen. Dat is vijf jaar na de start van de operatie. Daarna gaat volgens hem pas echt 'de reis zonder eind' beginnen. EGO-medewerker Rien Robijns volgde zijn management-cursus in overleven en doet er vanwege de gelijkenissen verslag van.

Hij zou eigenlijk wel eens een keer op de stoel willen zitten van een collega die niet in een crisis is verweekt, vertelt hij. "Er wordt wel beweerd, dat je veranderingen moeilijker kunt doorvoeren, als je geen crisis hebt, maar ik zou daar best een tijdje mee gezegend willen zijn," zegt dr. Jan Timmer met licht sarcasme. Bij zijn gehoor breekt dan even de lach door. Maar zijn gesprekspartners benijden hem niet, dat is ook duidelijk.

■ Mammoettanker

Timmer probeert op hen over te brengen, dat Philips op een bijna onaardse manier bezig is de interne organisatie op zijn kop te zetten. De materie blijft echter weerbarstig, erkent hij. Voordat een mammoettanker de bocht heeft genomen, is er nu eenmaal veel water door de zee gestroomd. "Onze managers klagen, dat ze worden overvoerd met veranderingen, maar op de werkvloer merken de mensen er nog nauwelijks iets van."

De Philips-president wil er nog niet over klagen, voordat het 1995 is. Dan moeten alle 300.000 werknemers in de hele wereld weten, wat er van hen wordt verwacht. De oorzaak ligt vooralsnog in de electronica-industrie zelf, vindt hij. Daarin zijn in de loop der jaren grote fouten gemaakt, die nu tot een crisis in deze branche hebben geleid. Althans: "Het is zeer interessant, dat zoveel bedrijven op het ogenblik dezelfde problemen hebben. Of ze zijn in moeilijkheden of ze proberen te voorkomen, dat ze in moeilijkheden komen. Dat kan niet toevallig zijn."

Timmer analyseert: "De eerste fout ligt in de technologie zelf. In de computerindustrie hebben we bijvoorbeeld zulke ingrijpende technische veranderingen doorgevoerd, dat bedrijven en gebrui-

kers er maar moeilijk mee uit de voeten kunnen. Verder zijn concurrentie en distributie de laatste tien jaar compleet anders geworden. Voeg daarbij, dat de meeste organisaties zich steeds meer naar binnen in plaats van naar buiten gingen richten en de hoofdoorzaken van de crisis zijn duidelijk."

■ Zelfgenoegzaamheid

Toen Timmer bijna drie jaar geleden als president-directeur van Philips aantrad, wist hij, dat hij het zwaar zou krijgen. Hij moest een zelfgenoegzame binnenveter, die het qua rendement en produktiekosten ver moest afleggen tegen alle internationale concurrenten, weer nieuw vertrouwen en winst geven.

Er werden vaak prachtige vindingen gedaan, maar op het gebied van wereldwijde marketing stond het concern bijvoorbeeld nog met de klompen in de klei. Twee van de vier divisies leden gigantische verliezen. Met de sensibele Timmer aan de slag om het bedrijf geheel binnenste buiten te keren. Het proces kon enigszins worden afgemeten aan de forse aantallen ontslagen. Maar gezien de financiële resultaten bleef de vraag actueel of de tanker op tijd de bocht zal nemen.

De president-directeur ontkent dat ook niet, maar hij wil wel kwijt, dat de inspanningen die tot nu toe zijn geleverd, meer vertrouwen verdienen dan ze krijgen. Hoe de operatie ook zal aflopen, ze wordt in ieder geval gekenmerkt door een dynamiek die vele Philips-mensen lang niet hebben meegemaakt, benadrukt hij. Timmer spreekt in dat verband gevoelig van "een dramatisch proces" en "verbazingswekkende verande-

ringen". En geeft vervolgens een cursus in management voor een wankelende onderneming die weinig weerwoord behoeft.

■ Achterover leunen

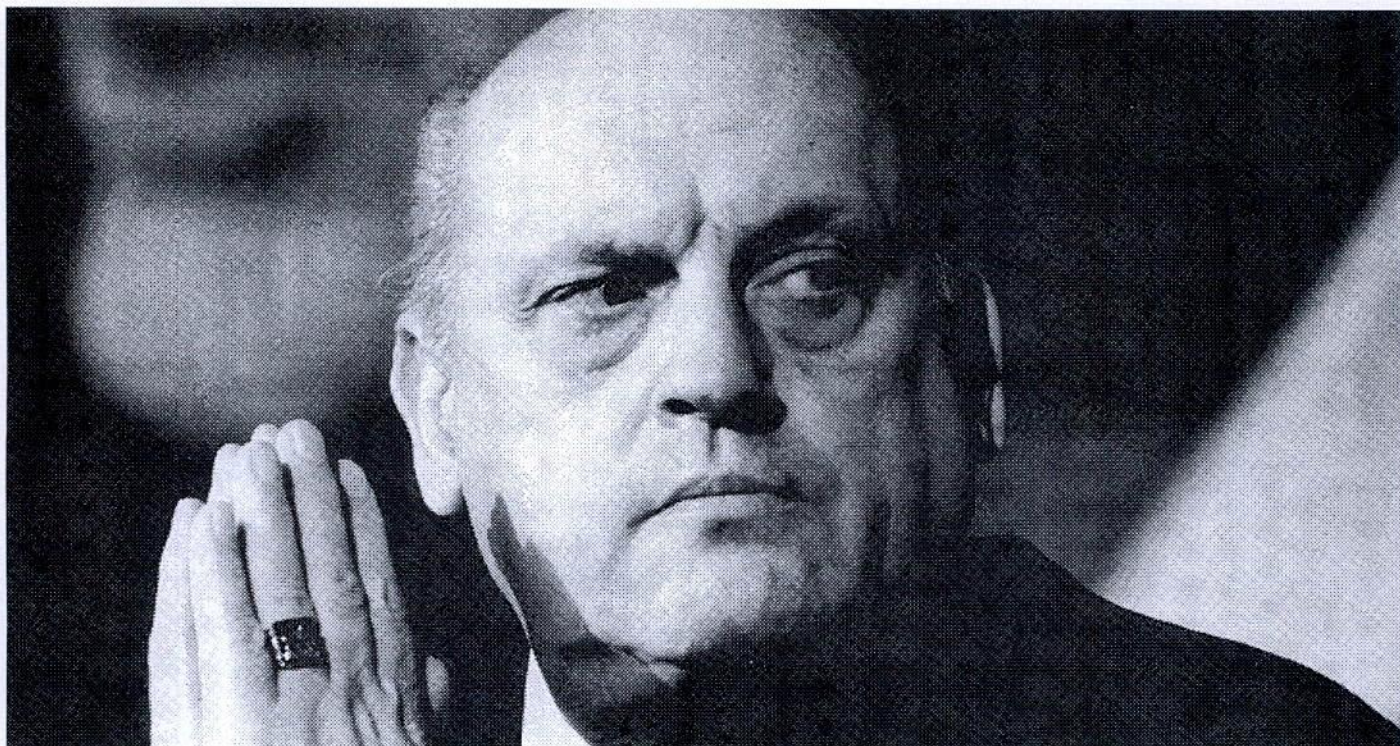
Hij zegt: "Om uit een crisis-situatie te komen is het allereerst nodig, dat de topmensen in je bedrijf het inhoudelijk geheel met elkaar eens zijn over de nieuwe strategie. Dat is op zich al moeilijk. De presentatie verschilt van divisie tot divisie. Je moet in zo'n geval solidariteit kweken en niet toestaan, dat mensen die het beter dan anderen doen, achterover leunen en zeggen: 'laat die anderen hun job eerst maar eens goed doen'."

"Die houding konden we meteen al adequaat bestrijden. We lieten twee jaar geleden aan de hand van objectieve maatstaven een omvangrijk onderzoek doen naar de concurrentiekracht van de verschillende divisies. Daaruit bleek, dat geen enkele divisie bij ons het zo goed deed als het beste andere bedrijf in dezelfde categorie. Dat maande tot nederigheid en schiep een enorme solidariteit. Er was ruimte voor verbetering op alle fronten, die boodschap werd goed begrepen."

"De basisvragen in het begin waren: zijn we er klaar voor om het bedrijf te veranderen? Werken we er misschien niet zelf te lang bij, zodat we als een deel van het probleem kunnen worden gezien? Zo nee, kunnen we ook deel van de oplossing zijn? We besloten: ja, we kunnen veranderen. In oktober 1990 nam de meerderheid van de top-100 van het concern een resolutie aan, waarin dat werd onderstrept."

"Deze mensen bewezen vervolgens, dat ze het konden. Hun houding veranderde verbazingwekkend. Tegelijk maakten we van deze overgangperiode gebruik om grote veranderingen in de Raad van Bestuur door te voeren. Philips was altijd een zeer Hollandse onderneming. Internationaal naar buiten toe, maar echt Hollands in het management. Nu zijn er van de top-twaalf drie Amerikanen, drie Nederlanders, twee Engelsen, één Noor, één Fransman, één Zweed en één Zwitser."

"Philips heeft daardoor op het ogenblik waarschijnlijk het meest internationale management-team van welke multinational ook. Het helpt ons te breken met de beperkingen van ons hoofdkantoor, dat is gevestigd in een land, waarvan de mensen te zeer geneigd zijn te denken, dat ze het centrum van het universum

Philips-president dr. Jan Timmer

zijn en dat ze daarom tenminste onoverwinnelijk zijn. Die instelling zijn we nu dus snel aan het veranderen."

■ 45.000 ontslagen

"Vervolgens zijn we begonnen met het terugbrengen van de kosten. In vijftien maanden zijn wereldwijd 45.000 mensen ontslagen. Dat was het beroerdeste deel van het hele reorganisatieproces. Maar daarbij is niemand gespaard. Alle managers waren het er over eens, dat de kosten voor onze topstructuur ook veel en veel te hoog waren en dat we die kosten ook dramatisch en beslissend moesten terugbrengen."

"Een ander discussiepunt was het portefeuille-management. Van welke business wil je af? En spreken we dan over een slechte business of over een slecht geleide business? Dat is een cruciaal onderscheid. Het is een proces, dat loopt."

"Het veranderen van de instelling van mensen is een job die nooit ophoudt. Het kan niet stoppen bij de top-100 van het bedrijf. In 1992, toen we vijftien maanden bezig waren met de operatie, kozen we voor één thema, dat alles moest overheersen: de tevredenheid van de klant. Dat hebben we zeer drastisch bij onze mensen geïntroduceerd. Het uitgangspunt was, dat alles moest zijn gerelateerd aan de klant en dat er geen verschil moest zijn tussen interne en externe klanten."

"Per satelliet hebben we die boodschap op één dag naar al onze 110.000 mensen in Europa gebracht. Dat heeft zeer goed gewerkt. We creëerden een gevoel, dat iedereen erbij hoorde. Mensen die nooit iets gemeenschappelijks hadden bediscussieerd, begrepen dat ze iets gemeen hadden."

■ Management-vaardigheden

"Ik geloof ook, dat een reorganisatie-

proces alleen slaagt, als het wordt gedragen door alle mensen. Dat stelt geweldige eisen aan het management. Het test de management-vaardigheden in communicatie en delegatie, wat met name voor het middel-management zeer bedreigend is. Het vraagt om een atmosfeer van vertrouwen."

"Maar het werkt. We zijn bijvoorbeeld zeer succesvol geweest in het organiseren van bijeenkomsten per vestiging. We nemen dan de belangrijke thema's door met alle mensen in een fabriek. We hebben daarvoor stad en land afgereisd. Om zo te onderstrepen, dat veranderingen die niet door het hele concern worden gedragen en niet door iedereen worden ondersteund en gedeeld, nooit kans van slagen zullen hebben."

"Eigenlijk was het makkelijkste onderdeel van de hele reorganisatie nog de kostenbeheersing. Dat vraagt niet om echte management-vaardigheden. Het werkelijk moeilijkste deel was het overbrengen van de boodschap, dat Philips echt voor eeuwig moet veranderen. Dat we nooit tevreden moeten zijn met de doelen die zijn bereikt, omdat er dan altijd nieuwe doelen moeten worden ontwikkeld."

"Dat is het proces, dat ons dag en nacht bezig houdt. Een fascinerend proces, dat wel enorm veel van het management vraagt. Onze managers klagen nu, dat er teveel verandering is, dat ze er mee worden overvoerd. Dat klopt wel. We pakken alles aan op hetzelfde moment. Maar lager in de organisatie zien de mensen nog niet genoeg verandering. In wezen is de situatie zo, dat terwijl de mensen aan de top slapeloze nachten hebben van de veranderingen, de mensen onder in de organisatie overdag slapen, omdat ze er nog te weinig bij zijn betrokken."

■ Reis zonder eind

In welk stadium bent u op het ogenblik met uw operatie? Is het eind in zicht?

Timmer: "Er is geen eind. We wisten, dat we vijf jaar nodig zouden hebben om alle veranderingsprocessen naar onderen duidelijk en zichtbaar te maken. In 1995 moet het dus zover zijn. Maar de verandering zal nooit ophouden. Dit is een reis zonder eind. Er komen steeds meer doelen die om een antwoord vragen. Eén ding is zeker. Het leven zal nooit meer zo vredig en makkelijk zijn als het was. Die werkelijkheid dragen we aan al onze mensen uit."

U praat over een herstructurering van Philips. Maar tegelijk bent u bezig met het omstreden HDTV-project. Is dat geen negatieve herstructurering?

Timmer: "Een project als HDTV is ondanks weerstanden heel belangrijk voor een bedrijf, dat zo enorm wil veranderen en reorganiseren. Het focust de mensen op de positieve dingen van het leven. Het geeft hen trots, dat ze iets bereiken. Samen met andere firma's hebben we op de Olympische Spelen laten zien, wat een excellente beelden HDTV opleverde. Iedereen heeft het gezien. Dat er nu politieke bezwaren worden geopperd, betekent alleen maar, dat de technologie zich sneller ontwikkelt dan de politiek. We gaan alleen niet met HDTV beginnen, als er geen kopers zijn. Dat gaan we de komende maanden uitzoeken. We hebben te maken met externe factoren, waar we niets aan kunnen doen, maar daarom kun je HDTV nog geen negatieve herstructurering noemen."

Wat is voor u het motto van Philips in de komende jaren?

"Streven naar perfectie in alles wat we doen."

Rien Robijns

BOEKEN

Taalgids Indonesië

De onlangs verschenen **Prisma Toerisme Taalgids Indonesië** is een inleiding in de Indonesische spreektaal. De doelgroep is duidelijk niet de rugzakreiziger, maar een meer gesettled publiek. De Indonesische woordkeuze is wat formeel. De grammatica wordt eenvoudig uitgelegd en de gids bevat een uitgebreide woordenlijst. Ook is aandacht besteed aan de Indonesische gedragscodes, maar de adviezen komen ouderwets en soms onervaren over. Een paar voorbeelden, in het hoofdstukje *Het Menu* wordt de lezer uitgelegd hoe een vegetarisch gerecht te bestellen, 'u moet zeggen, zonder vlees (tanpa daging)'. De auteur is blijkbaar geen vegetariër, want anders wist hij dat de kans nu groot is dat een gerecht met kip geserveerd zal worden. In Indonesië wordt een duidelijk onderscheid gemaakt tussen vlees en kip.

Prisma Taalgids Indonesisch

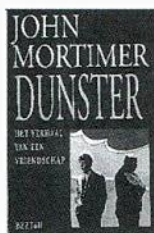
Wil je een goede vegetarische bestelling doen dan vraag je zonder vlees (tidak daging), zonder kip (tidak ayam) en zonder vis (tidak ikan). Onder 'aantekeningen over hygiëne' raad de gids de lezer aan vooral niet bij eetstalletjes te eten, eet in plaats daarvan in restaurants. De raad bevestigt de vrees van vele onervaren tropenreizigers, maar helaas kan voedselvergiftiging overal gebeuren, de kans is even groot in een duur restaurant als in een eetstalletje. Er geldt maar één gouden regel: eet daar waar het druk is. Eigenlijk geldt dat alle taalliteratuur is aan te bevelen voor reizigers naar Indonesië. De taal spreken, al is het maar een beetje, maakt een vakantie in Indonesië een stuk leuker en wordt zeer gewaardeerd door de bewoners van dit gastvrije land. *Salamat jalan!*

Thomas G. Oey: **Prisma Toerisme Taalgids Indonesisch**. Het Spectrum, Utrecht 1993. 200 blz. f 24,90. (GH)

'Vriendschap'

Al weer enige tijd geleden verscheen de roman *'Dunster. Het verhaal van een vriendschap'*

van de Engelse auteur en scriptschrijver (en ex-advocaat) John Mortimer. Het is het eerste werk van Mortimer dat in het

Nederlands werd vertaald, en wat mij betreft volgt de rest zo snel mogelijk. Want *Dunster* is een fascinerende roman die boeit vanaf de eerste tot de laatste bladzijde.

Philip Progmire en Dick Dunster kennen elkaar al vanaf hun middelbare schooljaren, alwaar ze stilzwijgend vriendschap sluiten zonder elkaar aardig te vinden: *'een jongen die naar een nieuwe school gaat (...) heeft een vriend nodig, want dat geeft hem het troostende, beschermde gevoel dat hij niet alleen staat, geen gemakkelijk doelwit vormt'*. Het is dan ook een vriendschap met veel spanningen. De altijd tobende en aan zichzelf twijfelende Progmire, die zijn levenlang heeft gedroomd van een loopbaan als acteur, werkt als boekhouder bij een televisieproductiebedrijf. De lefgozer Dunster werkt ook bij de televisie.

Wanneer Dunster tijdens de Golfoorlog een serie documentaires schrijft over oorlogsmisdaden, waarbij ook door Britten gepleegde misdrijven (in 1944 in Italië) aan de kaak zullen worden gesteld, komen de twee 'vrienden' diametraal tegenover elkaar te staan.

Daar *'Dunster'* een roman is over vriendschap, liefde, trouw en verraad, met als climax een adembenemende rechtzaak, zal dit boek er (en terecht) bij een breed publiek ingaan als boek. John Mortimer: **Dunster. Het verhaal van een vriendschap**. BZZTôH, Den Haag 1993. 256 blz. f 34,50. (WH)

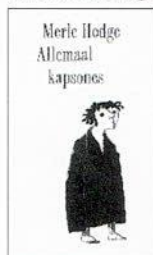
Trinidad

De op Trinidad geboren schrijfter Merle Hodge (1944) beschrijft, met veel gevoel voor humor, in *'Allemaal kaptones'* de jeugdijaren van het meisje Tee in haar geboorteland.

Tee haar moeder overlijdt in het kraambed, waarop haar vader zijn geluk op zee gaat beproeven. Zodoende komen Tee en haar broertje Toddan in huis bij Tantie. Wanneer Tee een studiebeurs verwerft gaat ze in de stad wonen bij haar tante Beatrice en oom Norman. Ze komt, ondanks alle armoede bij Tantie, van de hemel in de hel. Tante Beatrice (die haar alleen nog maar bij haar eigenlijke naam Cynthia noemt) tracht Tee op alle (on)mogelijke manieren herop te voeden en uit haar *'aeridinaire gedrag en negerachtige inslag los te scheuren'*. Haar drie

nichtjes laten haar links liggen en spreken denigrerend over *'een of ander faemilielid dat mams van de plantage heeft gehaald'*. Ook op school ontdekt Tee dat het nogal wat uitmaakt of je een lichte of minder lichte huidkleur hebt.

Tee wordt heen en weer geschud tussen 'de plantage' en 'de stad' en ontdekt dat ze zich noch in de strak geordende wereld van de stad, noch op het ongedwongen platteland meer echt thuis kan voelen. Het opsturen van twee

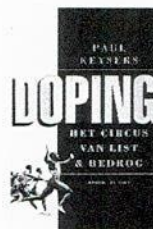
vliegtickets door haar vader om aan het eind van het schooljaar met haar broertje Toddan naar Engeland te komen wordt dan ook door Tee als een geschenk uit de hemel ervaren.

Merle Hodge: **Allemaal kaptones**. Ambo/Baarn en Novib/Den Haag 1993. 144 blz. f 27,50. (WH)

Doping

'De Wereldgezondheidsorganisatie WHO noemt doping een volksgezondheidsprobleem van de eerste orde. Het percentage dopinggebruikers onder topsporters varieert, naargelang van de bron, tussen twintig en negentig procent. (...) Geregeld vallen er onverklaarbare doden die stilzwijgend onder de noemer bedrijfsongeval worden gerangschikt. Want net als bij de mafia wordt ook de topsport geregeerd door de omertà, de zwijgplicht.'

Met deze weinig opzienbarende regels (want wie wist dit al niet reeds) leidt de Belgische (sport)journalist Paul Keyzers zijn boek *'Doping. Het circus van list en bedrog'* in. Hoofdstuksgewijze zet Keyzers alle bekende feiten van de meest onoverkennelijke dopingaffaires van de laatste jaren nog eens op een rijtje. Zo passeren achter-

eenvolgens de zaken Gert-Jan Theunisse, Ben Johnson, Katrin Krabbe, Ria Stalman en de intralipid-affaire van de (voormalige) PDM-wielerploeg de revue. Zoals ik al liet doorschemeren levert Keyzers' spoorwerk niet echt veel nieuws op. Wanneer bronnen letterlijk worden geciteerd gaat het veelal om zaken

die al uitgebreid in de publiciteit zijn geweest, voor de rest veel niet nader genoemde lieden ('uit inside-informatie blijkt') en een enkele keer zelfs misleidende suggesties (de prestaties van Ria Stalman, waarover Hans van Wissen in EGO's meinummer al schreef).

Voor wie onbekend is met het fenomeen doping in de sport een niet onaardig boek, wat meer ingewidde zullen er heel weinig nieuwe feiten in aantreffen.

Paul Keyzers: **Doping. Het circus van list en bedrog**. Kritak/Leuven, De Geus/Breda 1993. 196 blz. geill. f 32,90. (WH)

Bloedwraak

Vlak voor de zomer verscheen de uit 1982 daterende roman *'Een breuk in april'* van de Albanese auteur Ismail Kadare in vertaling op de markt. Het zoveelste bewijs waarom Kadare een schrijver van wereldformaat wordt genoemd.

De roman speelt zich af in het Albanië van de jaren dertig van deze eeuw. Plaats van handeling is de Rrafsh, de Hoogvlakte van de Dood, waar nog steeds het middeleeuwse gewoonterecht en de bloedwraak heersen.

Ismail Kadare: Een breuk in april

Wie de wraak aanbidt

Hoofdpersoon is de 26-jarige Gjorg Berisha die zojuist de moordenaar van zijn broer heeft gedood, om precies te zijn het 44ste slachtoffer van een al zeventig jaar durende vendetta tussen twee Albanese families. Na de begrafenis en het begrafenismaal van de gedode te hebben bijgewoond (geheel volgens de regels van het gewoonterecht) gaat Gjorg te voet op weg naar Orosh voor het betalen van de bloedbelasting. De familie van het slachtoffer heeft hem, op voorspraak van de dorpsgemeenschap, dertig dagen onschendbaarheid (bessa) gegeven. Daarna zal hij alleen nog veilig zijn in één van de vele vestingkullas (kulla=huis).

Eveneens op weg naar Orosh is het rijtuig met het pas getrouwde paar Bessian en Diane Vorpsi. Bij de herberg kruisen de wegen van Gjorg en Diane elkaar. Ze wisselen slechts een enkele blik met elkaar doch deze gebeurtenis grijpt diep in in het leven van beiden. Gedurende de periode van de bessa hopen, in stilte, zowel Gjorg als Diane elkaar nog minstens één keer te ontmoeten. Wanneer ontvangt deze Kadare nu eindelijk eens de Nobelprijs voor de literatuur?

Ismail Kadare: **Een breuk in april**. Van Gennep, Amsterdam 1993. 192 blz. f 34,50. (WH)

Thriller

De tegenwoordig op Mallorca wonende ex-cabaretier Henk Elsinck heeft zich (onder het pseudoniem Elsinck) in een lutel tijdsbestek een vaste plaats verworven onder de beste Nederlandse thriller-schrijvers. Begin dit jaar verscheen zijn vierde boek: 'Dood van een Mega-star'. Tijdens het afscheidsconcert van zijn wereldtoernee wordt de Spaanse zanger Emilio de Carmona (een combinatie van Elvis Presley en Julio Iglesias) voor de ogen van zijn fans vermoord. Bij het uitwuiwen van zijn publiek stort hij met helicopter en al naar beneden. Een Nederlandse verpleger (en ex-marinier van de afdeling explosieven), Evert van Aartsen, bevindt zich onder de meer dan 80.000 toeschouwers in het Madrileense stadion Bernabeu. Enkele dagen later, bij het terugkijken van video-opnamen, vallen hem een aantal zaken op. Al snel raakt hij betrokken bij het moordonderzoek naar de ware toedracht.

Naast het oplossen van deze moord bevat deze thriller nog een secundair verhaal: de nog steeds niet uitgewoede strijd tussen de oude (uit de tijd van Franco) en nieuwe garde binnen het Spaanse justitiële apparaat. Een uitdagende thriller: origineel, vlot geschreven en boeiend tot aan de laatste bladzijde. Elsinck: Dood van een Mega-star. Fontein, Baarn 1993. 246 blz. f 24,90. (WH)

Indonesië 1945-1950

Tussen 1945 en 1950 (de Japanse capitulatie van augustus 1945 en de soevereiniteitsoverdracht december 1949) woedde er in het toenmalig Nederlands Indië een oorlog die wij nog steeds eufemistisch aanduiden met het herstellen van het gezag. Een bloedige strijd tussen enerzijds een buitengewoon goed gemotiveerd maar slecht bewapend Indonesisch guerrilla-leger en daartegenover een georganiseerde Nederlandse legermacht van zo'n honderdduizend man. De periode gedurende welke deze onafhankelijkheidsstrijd woedde wordt in Indonesië Bersiap ('Sta op' of 'weert u') genoemd. Joop van den Berg stelde in 1982 een verhalenbundel samen met als titel 'De keerzijde van de medaille'. Kort geleden verscheen een geheel herziene en vernieuwde uitgave van deze bundel. Titel: 'Bersiap'.

Paarsgewijs beschrijven Nederlandse en Indonesische auteurs (o.a. Hans Vervoort, Lin Scholte, A.L. Schneiders, Beb Vuyk, Pramoedya Ananta Toer, Idrus en Mochtar Lubis), vanuit hun eigen achtergrond en herinneringen, de gebeurtenissen tussen 1945 en 1950. De verhalen beslaan vier perioden: de schemerperiode vlak na de capitulatie van Japan en het uitroepen

van de republiek Indonesië, de oorlog zelf, het einde van de oorlog (de inname van Yogyakarta en de gevangennamen van Soekarno) en de overdracht. Uitstekende verhalen over een vergeten oorlog. Joop van den Berg (samensteller): Bersiap. BZZTôH, Den Haag 1993. 159 blz. f 25,-. (WH)

AO-boekjes

Van tijd tot tijd wordt in deze rubriek de aandacht gevestigd op nieuw uitgekomen deeltjes in de AO-reeks, de kleine geïllustreerde en wekelijks verschijnende boekjes over Actuele Onderwerpen. Dit keer kort de nummers die uitkwamen tussen medio juni en begin augustus.

Geboeid door verdwenen landen (nr. 2472) gaat over een zestal geheimzinnige, 'verdwenen' gebieden, die eeuwen tot de verbeelding bleven spreken. Voorop natuurlijk Atlantis, waarover zich na Plato zo'n 200 geleerden het hoofd braken. In 1992 kwam de Duitser Eberhard Zangger met een nieuwe theorie: Atlantis was Troje! Verder worden behandeld: de barnsteenrivier Eridanus, de verzonken stad Vineta, het eiland Thule, het 'goudland' Ofir en het sprookjesachtige Vinland, ontdekt door de Vikingen. Deze zomer schreven de kranten uitgebreid over de enorme overstromingen van de Mississippi. Daarbij werd menigmaal geciteerd uit 'Het leven op de Mississippi', het boek waarin Mark Twain (wereldberoemd door zijn 'De avonturen van Tom Sawyer' en 'Huckleberry Finn') ruim een eeuw geleden zijn belevenissen als loods op die rivier beschreef. Over de 'humo-

rist tegen wil en dank' Mark Twain schreef Gerard Koster het boeiende AO nr. 2473. Verder verschenen nummers over: Inca's-Peru (2474), het Mysterie van de graancirkels (2475), het Eiland Sark (2476), Straatkinderen (2477), Coma (2478) en Langa de rand van het land (2479, over de geschiedenis van de Nederlandse oost- en zuidgrenzen). AO-nrs. zijn te bestellen door f 4,- (incl. verzendkosten) over te maken op giro 287934 van Stichting IVIO/AO te Lelystad o.v.v. het gewenste nummer. Een abonnement kost f 88,- per jaar of f 48,- per half jaar. (FS)

Erotiek en humor

Onlangs kwam bij Van Gennep uit 'Eeuwige liefde en andere erotische verhalen' van Elisabeth Ambras (uit het Duits vertaald door Tinke Davids). M'n aanvankelijke reserve was ik gauw kwijt bij de kostelijke vertelkunst van Ambras, die in haar voorwoord stelt 'Zelf heb ik geen fantasie. Ik vertel alleen wat anderen weer aan mij hebben verteld...'. Nou, neem dat maar met een zak zout.

Eén van Ambras sterkste troeven vind ik hoe ze je in de loop van een verhaal op het andere been weet te zetten. Dat gebeurt al direct schitterend in het eerste verhaal 'Het misverstand', waar een hoogleraar na college een jonge 'studente' meeneemt naar huis om er vervolgens een wekelijkse, wellustige relatie mee aan te gaan. Denkt hij, in z'n mannelijke ijdelheid, want wie hier uiteindelijk wie gebruikt...? Evenzo in het verhaal 'Bruikleen', waar een vertelster haar man en haar beste vriendin aan elkaar weet te koppelen (letterlijk) om zelf bij het gluren... Juist ja. Ze eindigt dan ook met de woorden: 'Ik was nog nooit zo gelukkig geweest. De volgende dag belde ik mijn analyticus op om te zeggen dat ik hem niet meer nodig had'. Vertederend is 'De barmhartige Samaritaanse', waarin een jonge, streng katholiek opgevoede dorpspostbode 'in seksuele nood' van zijn biechtvader tenslotte een briefje krijgt toegeschoven met naam en adres van ene mademoiselle Pichgru in een dorp 20 km verderop. Zijn wekelijkse visites aan haar - die hij trouw blijft biechten - leiden tot verlichting en tot aanbidding van deze 'heilige'. En zo nog ruim dertig schaamteloze, bizarre, trieste en vermakelijke verhalen, die erotiek en hu-

mor grandioos combineren. Warm aanbevolen! Elisabeth Ambras: Eeuwige liefde en andere erotische verhalen. Van Gennep, Amsterdam 1993. 229 blz. f 34,50. (FS)

Dubbel dromen

Dubbel dromen '...is een techniek die je onder andere door het sjamanisme wordt aangeleerd. Daarbij ontwikkel je vermogens die je in staat stellen te dromen met de droom en jezelf of je dubbel te projecteren in een tijd-spanne die verschilt van de huidige werkelijkheid. De logica beschouwt dit als onlogisch maar (...) dubbel dromen is mogelijk. Ik kan dit uit eigen ervaring getuigen'. Aldus Lynn Andrews in de inleiding tot haar achtste boek 'Sjakkai, de vrouw van de heilige tuin'. Die techniek van het 'dubbel dromen' paste Andrews al toe in haar vorige boek, *Vrouw van Wyrdd*, dat zich afspeelde tijdens een vorig leven in het 16e-eeuwse Engeland. In *Sjakkai* beschrijft ze een toekomstig leven in Japan. Hoe levensecht, avontuurlijk en romantisch de belevenissen ook nu weer worden verteld - Lynn heeft bijvoorbeeld als het meisje O Kikoe een romance met de jonge samoerai Kat-san en samen bevechten ze de duistere sjamaan en theemeester Harasan - toch dient het verhaal in deze romans slechts als een kapstok. Een kapstok om ideeën aan op te hangen over hoe 'het pad van verlichting' te bewandelen en jezelf geestelijk te verrijken. Het gaat om het verkrijgen van inzicht in de eenheid van mens en kosmos, het mannelijke en het vrouwelijke, verleden en toekomst, maar ook over het overwinnen van doodangsten en het leren leven met eigen schaduwgedrag.

Zo zegt Sjakkai - de wijze leermeesteres van wie Lynn dit keer haar diepzinnige levenslessen liefdevol krijgt toegediend - ergens. *Vaak zijn de mensen aan wie we de grootste hekel hebben onze beste leraren*. Wie weerstand voelt tegen dit alles kan beter niet aan Andrews' boeken beginnen, doch wie zich open wil stellen kan veel opdoen voor het eigen innerlijke groeiproces. Lynn V. Andrews: Sjakkai. Servire, Cothen 1993. 295 blz. geïll. f 34,50 (FS)

Gitte Heij, Wim Heij
Frank Spoelstra

